

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

Bakalářská práce

Olomouc 2012

Tomáš Pipa

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy
Obor sociální pedagogika

Opouštění pěstounského hnízda

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce
PhDr. Jiří Pospíšil, Ph.D.

Vypracoval
Tomáš Pipa

Olomouc 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Opouštění pěstounského hnízda“ vypracoval samostatně a použil literaturu uvedenou v seznamu literatury a použitých pramenů. Bakalářská práce tištěná i elektronická jsou shodné.

V Olomouci 16.3.12

.....

Tomáš Pipa

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Jiřímu Pospíšilovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytl při vypracování mé bakalářské práce.
Rovněž děkuji svým rodičům za velkou morální podporu.

Tomáš Pipa

Obsah

- 1 Úvod
- 2 Teoretická východiska
 - 2.1 Postavení dítěte v současné rodině a v současné společnosti
 - 2.2 Osamostatňování dítěte na rodičích
 - 2.3 Proces postupného získávání jisté míry autonomie v pubescentním věku
 - 2.4 Proces postupného získávání jisté míry autonomie v období adolescence
 - 2.5 Autonomie a nezávislost v mladé dospělosti
 - 2.6 Opouštění pěstounského rodinného hnízda
- 3 Pěstounská péče jako náhradní forma rodinné péče
 - 3.1 Legislativní ukotvení pěstounské péče
 - 3.2 Výchovná specifika pěstounské péče
- 4 Empirická část – metodologie výzkumu
 - 4.1 Osobní případová studie
 - 4.2 Polostrukturovaný rozhovor
 - 4.3 Příchod do pěstounské rodiny
 - 4.4. Profil Karla
 - 4.5 Analýza rozhovoru
 - 4.6 Závěry analýzy
- 5 Závěr
- 6 Resumé
- 7 Anotace
- 8 Klíčová slova
- 9 Seznam použité literatury
- 10 Přílohy – vlastní rozhovor s Karlem
 - 10.1 První rozhovor s Karlem v 19. letech
 - 10.2 Druhý rozhovor s Karlem ve 20. letech

1 Úvod

Bakalářská práce se zabývá studiem problematiky osamostatňování se dítěte na rodině, do níž se nenarodilo, ale které bylo svěřeno do pěstounské péče. V mnohém může být toto osamostatňování podobné s osamostatňováním se na biologické rodině, v mnohém se však může lišit (s ohledem na specifikum pěstounské péče, kdy pěstouni nejsou z hlediska zákona považováni za rodiče – a mezi nimi a dětmi se nepředpokládají práva a povinnosti poté, co děti po dosažení dospělosti tuto pěstounskou rodinu opustí). Téma bakalářské práce „Opouštění pěstounského hnízda“ zahrnuje právní aspekty sledované problematiky i sociálně pedagogická a psychologická specifika, která úzce a přímo souvisí se studiem sociální pedagogiky.

Ideálním životním prostředím pro děti je dobře fungující rodina, v níž mají děti své místo a zároveň možnost získat do svého života ty nejcennější a nejdůležitější praktické i emocionální zkušenosti, nezbytné pro jejich harmonický a komplexní vývoj. Dítě má od narození přirozené právo na rodiče, výchovu, individuální vývoj a vzdělání. Předpokládá se, že až dospěje, také založí svou vlastní rodinu a povede dospělý život. Opouštění „rodinného hnízda“ je komplexní proces, ovlivněný mnoha faktory, na jejichž úspěšném zvládnutí je položen předpoklad plnohodnotného a kvalitního života. I po osamostatnění se však předpokládá, že mezi rodiči a dětmi budou nadále kvalitní vztahy.¹

Asi 1% dětí z celkového počtu dětí v České Republice nemůže vyrůst ve vlastní biologické rodině. Úplní sirotci tvoří nezanedbatelnou část. Všechny ostatní děti mají alespoň část své biologické rodiny, která se z mnoha různých důvodů nemůže, nechce nebo neumí o dítě postarat. Nikdy není vinou dítěte, že není vychováváno vlastními rodiči ve své vlastní rodině. Společnost za tyto děti přebírá odpovědnost a snaží se najít pro tyto děti takové řešení, které je ve své podstatě, co nejvýhodnější. Pokud výchova dítěte nemůže být z vážných důvodů zajištěna v jeho biologické rodině, snaží se stát zajistit náhradní péči, nejlépe formou náhradní rodinné péče, která je zajištěna na přechodnou nebo i dlouhodobou péči v prostředí, které je nejvíce podobné přirozené rodině.²

¹ DE SINGLY, Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999.

² Statistická zjišťování ČSÚ. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2012-03-31]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>

Cílem bakalářské práce je popsat proces osamostatňování a získávání autonomie mladého člověka, který nevyrostal v biologické rodině, ale v náhradní rodinné péči, v pěstounské rodině.

Toto sledované období vývoje a výchovy dítěte je jedním z nejdůležitějších úseků lidského života. Jeho kvalita se promítá do všech stránek osobnosti po celý následující život. Utváří se umění žít běžný, každodenní život, zařadit se, citově a ekonomicky se osamostatnit a zabezpečit, naučit se navazovat mezilidské sociální vazby a vztahy a posléze založit vlastní rodinu, žít plnohodnotný a bohatý život. Stěžejní důraz bude kladen v bakalářské práci na období rané dospělosti, kdy se člověk stává právně zletilým. Vlivem této skutečnosti pěstouni již nemají z právního hlediska za něj odpovědnost.

Bakalářská práce je vypracována metodou případové studie, technikou hlavního sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor, který byl veden s mladým mužem, vychovaným v náhradní rodinné péči, v rodině pěstounů.

V bakalářské práci byla použita odborná literatura z oblasti psychologie a sociologie, z pramenů elektronických i tištěných, rovněž zákony, zabývající se sledovanou problematikou.

Bakalářská práce, nazvaná „Opouštění pěstounského hnízda“, je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola – Úvod, seznamuje obecně se sledovanou problematikou. Druhá kapitola - Teoretická východiska, pojednává o postavení dítěte v současné rodině a v současné společnosti, o osamostatňování dítěte na rodičích v různých etapách jeho života. Tato kapitola pojednává o procesu postupného získávání jisté míry autonomie v pubescentním věku, v období adolescence až do úplné nezávislosti v dospělosti. Pojednává podrobně o problematice opouštění pěstounského hnízda. Třetí kapitola - Pěstounská péče jako náhradní forma rodinné péče, zahrnuje legislativní ukotvení pěstounské péče v České republice jako formy náhradní rodinné péče a výchovná specifika pěstounské péče vedené v náhradní rodinné péči. Čtvrtá kapitola – Empirická část – metodologie výzkumu se řeší vlastní výzkumnou část bakalářské práce. Vysvětluje pojmy osobní případová studie, polostrukturovaný rozhovor. Zahrnuje profil mladíka Karla a analyzuje rozhovor s ním. Pátá kapitola – Závěr – hodnotí zjištěná fakta a vyvozuje z nich výsledky. 10 kapitola – Přílohy- tvoří nedílnou součást bakalářské práce, neboť zahrnují dva polostrukturované rozhovory s mladým mužem Karlem, který byl vychován

v náhradní rodinné péči - v rodině pěstounů, jimž byl svěřen ve čtyřech letech. Podklady byly získány ze dvou rozhovorů v 19 a 20 letech. Systém otázek, cílených především na období osamostatňování, umožňuje nahlédnout do psychologie mladého člověka, stojícího na prahu vlastního života, hledajícího orientaci v životě, hledajícího své místo ve společnosti, hledajícího naplnění a smysl života. Stěžejní význam je přikládán otázkám vlivu výchovy v pěstounské rodině. Tato kapitola je dělena do podkapitol, demonstrujících různé etapy osamostatňování. Analýza rozhovoru uvádí rozbor zjištěných informací a vyvozuje závěry. V závěru bakalářské práce jsou veškeré získané informace shrnuty, je popsán vliv konkrétní pěstounské rodiny na výchovu a utváření osobnosti konkrétního člověka.

2 Teoretická východiska

2.1 Postavení dítěte v současné rodině a v současné společnosti

Dnešní společnost je podle Singlyho individualistická, důraz je v ní kladen především na kvalitu života jednotlivce, což znamená, že ustupuje do pozadí rodinného života reprodukce rodové linie. Do popředí se dostává socializace jednotlivých členů rodiny. V rámci této socializace je zvláště důležitá příprava dítěte na jeho samostatný život v dospělosti.³

„Několika generační rodinné soužití se posunulo spíše k užší rodině, kdy větší důraz se klade na potřeby dítěte a rodina se stále více demokratizuje“.⁴

Nejzákladnějším principem péče o dítě v České republice je, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Dalším významným dokumentem je Úmluva o právech dítěte. Státy, vázané Úmluvou mají povinnosti respektovat rodinu jako základní jednotku společnosti a jako přirozené prostředí, ve kterém se mohou rozvíjet a prospívat všichni její členové, zejména pak děti. Úmluva o právech byla přijata OSN v r. 1989 pro postavení dítěte a chápání dětství jako svébytné etapy k dosažení plné dospělosti člověka a jeho samostatné existence ve společnosti. Tato úmluva garantuje dítěti jako nové bytosti zvláštní právní ochranu ještě před narozením a po něm. Požaduje také, aby děti mohly prožít šťastné dětství a užívat svých práv a svobod ku prospěchu vlastnímu i společnosti. Zaměřuje se také na ochranu dítěte před jakoukoli nevýhodou, vykořisťováním, diskriminací a ubližováním všeho druhu, ustanovuje také právo na všestranný tělesný rozvoj, morální, duchovní a sociální. Nejvyšším měřítkem zákonodárné činnosti v této oblasti je zájem dítěte. To má právo na jméno a státní příslušnost, na výhody sociálního zabezpečení, dítě má také právo žít s oběma rodiči a udržovat s nimi styk, není-li to v rozporu s jeho zájmy. Dítě, které je dočasně nebo trvale zbaveno svého rodinného prostředí, má právo na pomoc a ochranu poskytovanou státem.

³ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. 1. Překlad Stanislav Štech, Ludmila Šašková. Praha: Portál, 1999, 127 s. ISBN 80-717-8249-1.

⁴ PODZIMKOVÁ, Hana. *Náhradní rodinná péče*. Bakalářská práce. univerzita Tomáše Baťi. Vedoucí práce Mgr. Lenka Pipová.

Nejzákladnější princip na kterém je postavena sociálně - právní ochrana dětí v naší republice je prospěch a blaho dítěte.⁵

„Prostředí rodiny je důležité, neboť v průběhu dětství je jeho vliv na formování osobnosti nepopiratelný“, Štěrbová dále uvádí, že: „Děti si aktivně vybírají z rodinného prostředí podněty a závislosti na svých osobnostních charakteristikách a vstřebávají rodinnou atmosféru. Děti jsou již od narození aktivními členy a ovlivňují vztahy v rodině“.⁶

Podněty, které v rodině dítě nasává, formují jeho charakter, utváření žebříčku morálních hodnot, vytvářejí předpoklady pro rozvoj osobnosti dítěte, později mládežníka ve všestranně rozvinutou kvalitní, morální a mravní osobnost.

Rodičovskou zodpovědnost definuje zákon č. 94/1963 Sb. O rodině. „Z právního hlediska mají rodiče za dítě zodpovědnost, do jeho osmnácti let. Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. Nemá-li dítě vlastní rodiče, či byla-li těmto rodičům omezena, či odebrána rodičovská práva, pak soud stanoví tzv. zákonného zástupce. Soud může svěřit dítě do pěstounské péče, fyzické osobě, jestliže, zájem dítěte vyžaduje svěřeni do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte“.⁷

Proces dospívání je však složitější. Nejde jenom o překročení hranice osmnácti let. V případě soustavné přípravy na výkon povolání se považuje za nezaopatřené dítě nejdéle do dvacátého šestého roku věku. Soustavná příprava na budoucí povolání je definována zákonem 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. S tím souvisí otázka reálné samostatnosti studujícího člověka mladšího dvaceti šesti let věku.

Na socializaci dítěte se nepodílí pouze nukleární rodina (či její část v případě neúplnosti, ale i další faktory jako jsou příbuzní, škola, vrstevníci, jiné autority, později partner/partnerka.

⁵ česká republika. Úplné znění zákona č 94/1963 Sb., zákon o rodině: manželství:rodičovství. In: *www.zakony.kurzy.cz*. 1963. Dostupné z: <http://zakony.kurzy.cz/94-1963-zakon-o-rodine/>

⁶ □ ŠTĚRBOVÁ, Dana a Kalábová SVATOSLAVA. *Přístup sociálního pracovníka k dítěti: aktuální otázky náhradní rodinné péče*. Brno: Triada, 2007.

⁷ česká republika. Úplné znění zákona č 94/1963 Sb., zákon o rodině: manželství:rodičovství. In: *www.zakony.kurzy.cz*. 1963. Dostupné z: <http://zakony.kurzy.cz/94-1963-zakon-o-rodine/>

2.2 Osamostatňování dítěte na rodičích

Mladý člověk, který prošel obdobím puberty a dospívání, začíná více prosazovat svoji osobu, své názory, svá mínění. Snaží se samostatně uplatnit ve světě dospělých, kam doposud, jako dítě nemohl. Demonstruje vlastní identitu a zakouší první zkušenost přijetí nebo naopak odmítnutí své osoby druhými. Tato etapa je důležitá, poněvadž poprvé konfrontuje „sebe“, své postoje a názory s jinými lidmi. Již se cítí silným opouštět názory rodičů (pěstounů) a prosadit a řídit se svými. Toto chování je podmíněno nabytím vlastní identity.

Mladý člověk, opouštějící rodinné hnízdo touží po přijetí své osoby okolím, s nímž konfrontuje své názory, koriguje je a posléze vytváří kompromis mezi svou vůlí a požadavkem ostatních, takže ve výsledku se stává člověkem s vlastními názory a respektem k názorům a postojům ostatních osob.

Matějček definuje identitu jako naši vnitřní odpověď na otázku, kdo jsem, jaké místo zaujímám ve svém sociálním světě a co znamenám pro sebe a pro druhé. Jedna ze základních psychických potřeb člověka je potřeba pozitivní identity. Potřeby by měly být uspokojovány ve vhodné době a v náležité míře, má-li se osobnost vyvíjet zdravě. Opakem identity je anonymita. Je to úplný opak kdy člověk nemá žádnou účast na sociálním dění, nemá žádné sociální „já“, a kdy není přijímán ve společnosti jako svébytná a hodnotná osobnost.⁸

Erikson rozlišuje osm základních etap, „osm věků člověka“. Etapa důvěrného vztahu nebo izolace rozhoduje o tom, zda a jak se mladý člověk rozhodne navázat hluboké osobní a trvalé vztahy, nebo si zvolí únik do samoty. Člověk dosahuje své identity, jestliže se ve svém morálním vývinu stal schopným vázat se svobodně volenou věrností a rovněž zvolit a přijmout určitou stupnici hodnot. S dosažením identity souvisí předpoklad přijetí určitého obrazu světa a hodnot. Mladý člověk si vytvoří zkušenost, že lze přijmout závazky a sloužit ostatním, aniž by se ztrácela jeho

⁸

k. e:
stouny. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

identita. Jde především o důvěru, která vyplývá z pravdivosti a upřímnosti a umožňuje vzájemný vztah s lidmi s respektováním druhého člověka jehož považuje za dar.

Proces osamostatňování dětí od rodičů je velmi složitý a citlivý proces, jedná se o zdravé osamostatnění a odloučení od rodiny. Toto období má zásadní význam z hlediska formování osobnosti mladého člověka. Je odvislé od míry autonomie, kterou má a zároveň od míry závislosti na rodičích nebo vrstevnících či na partě. Mladí dospělí navazují nové známosti, které nutně potřebují aby se mohli vyvinout v samostatné osobnosti. Jedná se o výměnu názorů a informací. Tyto kontakty dávají dospívajícímu prostor k zamyšlení, rozhovorům a k intenzivnějšímu prožívání života. Přátelství tohoto druhu patří ke zdravým normálním projevům vývoje mladého člověka. Typické pro toto období je snaha vyrovnat se svým vrstevníkům, patřit do nějaké skupiny, společnosti. Je to zcela normální projev v chování mladého člověka tohoto věku, při osamostatňování od rodičů.⁹

2.3 Proces postupného získávání jisté míry autonomie v pubescentním věku

Pubescentní věk – genitální stadium se vyznačuje podle Smahla hlavně hledáním vlastní identity v boji proti ohrožujícím pocitům nejistoty o svou vlastní roli mezi lidmi. Pubescence obvykle probíhá od 11 do 15 let, má dvě fáze. Fáze prepuberty a vlastní puberty. Dospívající člověk hledá v tomto věku odpověď na otázky typu "kdo jsem", „jaký budu“, „jakou mám hodnotu“, později, „jaký má můj život smysl."¹⁰

Tyto otázky, které si dospívající často klade, vedou k odhalení pravdy o sobě, o svých blízkých i o těch, s nimiž nesdílí žádnou vzájemnost ani blízký vztah. Mladý člověk si jejich zodpovídáním upevňuje povědomí o sobě a utváří obraz vlastní identity.

Identita nebo difúze identity, která charakterizuje především pubertu, má velký vliv na další fáze života. V této fázi je také nutný rozvoj kritičnosti. Důležitý je vzájemný vztah se společností, její chování k danému jedinci, zda je vážen, nebo

⁹ ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2002, 387 s. ISBN 80-720-3380-8.

¹⁰ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X.

využíván pro své cíle. Jakmile se přiblížíme identitě v pozitivním smyslu, těžiště se přeneso ze zdůrazňování sebe sama na interakci a aktivní účast na společenských cílech.¹¹

V pubertě dochází zákonitě k odpoutávání od rodičů a k vytváření nových citových vazeb s vrstevníky. Fáze vede k osamostatňování pubescenta.

Langmeier, Krejčířová uvádějí, že emoční vývoj a socializace dítěte v tomto období charakterizuje uvolnění závislosti na rodičích a na druhé straně navazování významnějších vztahů k vrstevníkům obojího pohlaví. Jsou to klíčové situace pro převzetí pozdějších rolí partnerských, manželských a rodičovských. Rodina poskytuje dítěti základní citovou jistotu a bezpečí ve všech událostech. „Každé dítě si hledá svůj zvláštní způsob, jak dosáhnout postupně potřebné samostatnosti, aniž by ztrácelo pozitivní vztah ke svým rodičům“.¹²

Singly poukazuje na důležitost vyhrazení části prostoru v němž rodina žije pro adolescenta. Zde může trávit svůj čas doma, ve vlastním pokoji, či jiném „přivlastněném“ prostoru. Dospívajícímu poskytuje pocit nezávislosti, která je nezbytná, aby se mohl stát autonomním. Možnost stáhnutí se do svého prostoru, „pokoje“ v tomto případě do pokoje v rodině, kde je každý sám sebou, každý zde tedy může přijmout libovolnou roli, než které jsou mu předepsány jeho pohlavím, jeho věkem a rodinnou pozicí. Pobýváním ve svém pokoji se otevírají nové možnosti, dospívající může poslouchat hudbu, kterou chce, může se učit, může zkoušet nové věci, pozorovat z okna okolí, přemýšlet a snít. Není ostatními členy rodiny nucen zaujímat názory a postoje, které jsou uvnitř rodiny obvyklé. Ve svém pokoji je svobodným a s časem tráveným v tomto prostoru může volně nakládat. Adolescent vytvářením tohoto prostoru ukazuje sobě a ostatním, že patří do jiné generace, do jiné skupiny vrstevníků, s nimiž se ztotožňuje. Tam, kde se dospívajícímu nepodaří uvolnit se z přílišné závislosti na rodičích a přemístit zčásti své vazby na vrstevníky, může docházet k různým obtížím, které si okolí později nedovede vysvětlit. Může lásku k rodičům obrátit až v nepochopitelnou nenávisť,

¹¹ □ SMAHEL, Rudolf. *Domov prožít-domov vytvářet*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1995. proces osamostatnění, 155s.

¹² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X.

úctu v pohrdání. Navazování vztahů s vrstevníky dávají mladistvým jistotu, kterou ztrácí odpoutáváním se od rodiny, ale připravují je pro nové, trvalé emoční vztahy v dospělosti. U dětí ze začátku převládá sklon vytvářet skupiny složené z jedinců stejného pohlaví – skupinová izosexuální fáze. Chlapci zavrhnou děvčata, protože jsou podle jejich mínění ufnukaná, užalovaná a nesdílejí jejich chlapecké zájmy a dívky naopak odmítají chlapce, protože jsou hrubí. Později jsou dospívající ve skupině spojováni navzájem nejen společnými zájmy, ale i silně pocíťovaným přáním sdružovat se, vzájemným obdivem a možností napodobovat se. Skupina vystupuje jako kladný a nutný socializační činitel. Individuální sexuální fáze je potřeba intimního párového přátelství, kterou styk ve skupině neuspokojuje.¹³

Postupující pubertou se mohou problémy a názorové rozdíly mezi rodiči a adolescenty prohlubovat s čímž souvisí větší tenze v rodině. Výstřednosti, drzost a kritičnost dětí, stavících se na vlastní nohy, jsou pro mnohé rodiče nepřijatelné, protože cítí, že u svých dětí již nemají dosavadní vliv. Nárůst vlivu vrstevníků a častý kontakt s rodiči může být rovněž obtížně snášen. Přesto, ve většině rodin proběhne tato vývojová fáze bez závažnějších problémů.¹⁴

Není-li mladý člověk citlivě a s pochopením formován okolím, nevyroste z něj plnohodnotná osobnost, rozvinutých morálních, mravních a sociálních kvalit, ale osobnost plošší, neschopná vázat se, neschopná zdravého prosazení vlastní vůle, osobnost bez citu a emocí, bez vizí a cílů. Rovněž šikanování a sociální vyloučení má prioritní vliv na negativní odpověď mladého člověka. Tyto negativní vlivy mohou nechat vyrůst (v krajním případě) osobnosti s hořkostí až nenávistí, s agresivním chováním vůči svému okolí, které ji kdysi nepřijímalo a vehnalo do sociální pasti.

¹³ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. 1. Překlad Stanislav Štech, Ludmila Šašková. Praha: Portál, 1999, 127 s. ISBN 80-717-8249-1.

¹⁴ SEVEROVÁ, Jana. *Sociologie-některé psychosociální problémy ve zdravotnictví*. Brno: LF MU, 2006. kap.I.

2.4 Proces postupného získávání jisté míry autonomie v období adolescence

Období dospívání je z hlediska potřeby hledání identity a vztahu k sobě zcela jedinečné. Probíhají změny v myšlení, poznávání a taky v navazování kontaktu s vrstevníky obou pohlaví. Schopnost dosáhnout emocionální nezávislosti na rodičích a ostatních dospělých, dosáhnout určitého stupně zralosti a vzdělání jako předpokladu pro získání pozdější ekonomické nezávislosti. Studiem se připravit se na výběr povolání a umět si je zvolit. Rozvinout plně intelektové schopnosti a dosáhnout sociálně odpovědného jednání, dosáhnout morálních kvalit odpovídajících věku a v neposlední řadě se připravit na manželství a rodinný život. Zvládnutí všech těchto požadavků je známkou dosažení dospělosti, právě sociální zralosti.

Adolescence je ještě přípravou na nezávislost a samostatnost. Důležité je proto stále rodinné zázemí. Dospělí mohou mladistvému nejlépe pomoci v kritických situacích, současně mají pomáhat a podporovat jeho postupné osamostatňování a napomáhat tomu, aby místo výchovy postupně zaujala sebevýchova. V průběhu adolescence se mezi děvčaty a chlapci vyvíjejí partnerské vztahy, vytvářejí se nové a zralejší vztahy s vrstevníky opačného pohlaví. Vrstevníci se stávají referenční skupinou, k níž adolescent vztahuje své vnímání. Dobří, spolehliví a upřímní přátelé bývají zárukou úspěšné socializace. Naproti tomu nevhodná volba přátel, špatná parta upřednostňující alkohol, užívání návykových látek, nevázanost, vandalství, krádeže a v dnešní době rasismus a extremismus, se mohou negativně podílet na záporném formování mladého člověka a přivést jej do vážných potíží (závislosti) nebo až na hranici trestního stíhání.

Pravá zralost musí být zbudována na pevných základech. Pokud dítě nezískalo výchovou základní životní důvěru, jistotu, stojí jeho svět na nepevných základech. Bez základní důvěry, jistoty a bezpečí nemůže získat zdravou sebedůvěru, která v

průběhu života zajišťuje jedinci pravou osobní identitu, kterou získal svým vlastním výkonem a která je stále se obnovujícím činem.¹⁵

Mladiství tohoto věku prožívají první krůčky v partnerských a mileneckých vztazích. Do popředí všeho dění se dostávají první heterosexuální vztahy, snaha upoutat, zalíbit se, zamilovat se a být milován. Rozvíjí se emocionální složka osobnosti směrem k partnerství a manželství. Mladí lidé se vzájemně sdílejí, zajímají se o své problémy a prožívají své první sexuální zkušenosti. Toto období je nesmírně důležité pro rozvoj osobnosti v tomto směru, pro její orientaci na budoucí úlohu manžele a rodiče.

2.5 Autonomie a nezávislost v mladé dospělosti

Člověk, prožívající mládí je většinou optimistický, plný elánu a chuti do života. Touží vše změnit k lepšímu. Prosazuje své názory, věří, že všechny problémy zvládne a vyřeší. Je aktivní, společenský, vrcholí jeho vitalita a aktivita, podává dobré intelektové a fyzické výkony. Většinou nastupuje do zaměstnání, začíná být ekonomicky nezávislý a podává dobré pracovní výsledky. „Při volbě povolání jde v podstatě vždy o dva navzájem související aspekty - z hlediska jedince, aby zvolil takové povolání, které by ho nejvíce uspokojovalo a ve kterém by nejlépe uplatnil své specifické schopnosti i osobní sklony a zájmy, - z hlediska společnosti, aby byl získán pracovník, který by nejlépe přispíval k plnění společenských úkolů“.¹⁶

Bývá zdravě sebevědomý, věří si, chce žít naplno a lépe než jeho rodičovský vzor. Prožívá odpovědně plnost života společenského – studium, zaměstnání, i života osobního, zájmy, koníčky, parta, sexuální partner. V tomto období je velmi charakteristické odpoutávání se od rodiny. Koncem tohoto období dozrává většina

¹⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X.

¹⁶ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X.

mladých lidí natolik, že touží zplodit dítě, společně o ně pečovat a vychovávat je. Langmeier definuje dospělost jako zralost, jedno z kritérií dospělosti. Člověk je zpravidla považován za zralého, když po dokončení dospívání přejímá plnou osobní a občanskou odpovědnost. Zralý člověk má být nezávislý na svých rodičích, ale má s nimi udržovat kladný vztah. Dospělý člověk je autentický, neusiluje o to, aby se jevil takový, jakým ho druzí chtějí mít, ale aby byl sám sebou, vždy pravdivý.¹⁷

Naproti tomu nezralý člověk je takový, který nemá vlastní názor, neumí prosadit svou vůli, vždy se podřizuje názoru kohokoliv, přijímá jakékoliv vedení, je nestálý, nectí věrnost a závazky, nectí povinnosti, je neodpovědný a nespolehlivý. Necítí potřebu spolupráce a spolupodílení se na povinnostech, které život přináší. Takový člověk nevyzrál a nedospěl.

Období dospělosti je nejdelším úsekem lidského života. Jednotlivé fáze nejsou tak jasné jako v dětství a v dospívání, které jsou charakteristické prudkými vývojovými změnami. Dospělost je obdobím klidu a stálosti, někdy bývá označována jako seberealizace. Lze říci, že hlavní osy dospělého života tvoří láska a práce. Umění skloubit jednotlivé životní úkoly se člověk učí celý život. Dospělý, který dosáhl zralosti je člověkem, který vyrostl ze svého dětství, aniž by pozbyl nejlepších rysů. Mladý dospělý se snaží většinu problémů řešit sám. Hledá nové bytové zázemí, kde by mohl bydlet a potenciálně i založit novou rodinu. Partner, nebo partnerka upřednostňuje obvykle samostatný život, oddělený od rodičů. Pokud se partneři na způsobu společného bydlení předem nedohodnou, mohou později vznikat složité a často neřešitelné problémy. Je těžké osamostatnit se od svých nejbližších a začít nový život.¹⁸

2.6 Opouštění pěstounského rodinného hnízda

¹⁷ Srov. tamtéž.

¹⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

Dospívající adolescent se začíná přizpůsobovat svým kamarádům, vrstevníkům a tráví více času s partou. Uvnitř skupiny svých vrstevníků získává zázemí a ochranu pod podmínkou, která je zavazující: přijetí norem a ducha skupiny. Do popředí vystupuje i estetická úroveň dospívajících. Moderní oblečení, barva a délka vlasů, poslouchání určitého žánru hudby a přebírání stylu života je posuzováno a podle stupně splynutí s partou je mladistvý buď přijat, nebo vyčleněn. Touha zařadit se, někam patřit a popřípadě i vyniknout jej nutí k přizpůsobivosti a přijetí stylu party. Čas strávený se skupinou může znamenat i stagnaci duševního vývoje jedince. V tomto období je běžné, mít svůj vlastní pokoj, místnost kde je dospívající svým pánem. Mladý člověk se pomalu připravuje na samostatný život, kdy bude sám hospodařit, sám se rozhodovat a mít zodpovědnost za sebe i za případného partnera, či dítě, ať už v rodině, tak ve škole a v zaměstnání. Kvalitní přípravu pro samostatný život získává mladý člověk v naší společnosti zpravidla dlouhým vzděláváním, životem v rodině až do dospělosti, ve finanční závislosti na rodičích.¹⁹

Klíčová je při opouštění rodinného zázemí přílišná závislost na rodičích. Rodina se snaží dítěti po celý život poskytovat základní citovou jistotu, útočiště, do něhož se může vždy vrátit v nepříjemných situacích. Čím hlubší, jistější a méně konfliktní jsou vztahy, které dítě k rodičům navázalo, tím je větší předpoklad pro lehčí proces emancipace, nutný pro osobní zrání. Pravdou je, že uvolňování dítěte z pout rodiny není vždy snadné. Mnozí rodiče se nedokáží od dítěte odpoutat a nechtějí ho ztratit. Matky, které k dítěti prožívají citově hlubší pouto než otcové, hůře snášejí osamostatňování a odpoutávání dítěte.

Způsob osamostatňování každého člověka je originální, v závislosti na jeho povaze, rozumové a emocionální složce osobnosti.

Nepodaří-li se mladému dospělému člověku vymanit se z přílišné závislosti na rodičích, vytvořit nové vazby s vrstevníky, a žít svůj život s novými podněty, přínosy ale i závazky a s odpovědností, dochází často k obtížím a komplikacím, které se nesnadně řeší a činí život složitým. V období opouštění rodinného hnízda je vše v tomto směru důležité a klíčové pro utváření pozdějších rolí manželských a rolí rodičovských. Za normálních okolností si však dospívající i přes svou touhu po

¹⁹ SMAHEL, Rudolf. *Domov prožít-domov vytvářet*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1995. proces osamostatnění, 155s.

emancipaci udržují pozitivní vztahy s rodiči, byť je jakkoliv kritizují. Také empirické studie prokazují, že nejdůležitějším zdrojem sociální opory zůstávají pro dospívající jejich rodiče.²⁰

Uvolnění se z pěstounských pout se podobá uvolnění z rodičovských pout. Velmi záleží na povaze a temperamentu dítěte a jeho pěstounů. Pěstouni musí disponovat dostatečnou tolerancí k případným odlišnostem v jednání svěřeného dítěte, chápat a empaticky se vcítovat do jeho jednání a kroků, které podniká samostatně ve snaze najít sebe a své místo ve společnosti.

Smahel uvádí, že opouštění pěstounského „rodinného hnízda“ se nijak neliší od procesu opouštění v rodině, kde dítě vyrůstalo od narození. Rodiče chtějí svému novému potomku předat ze sebe to nejlepší. Pro dítě, které přijde do pěstounské rodiny je důležité, jakým způsobem ho dokáží začlenit mezi sebe, zda mu dokáží poskytnout lásku a teplo domova. Výchova a vzdělání je také důležitá etapa, během níž dítě získává zkušenosti a dovednosti, které později předá své vlastní rodině, kterou si založí. Je proto velmi důležité vybavit dítě těmito zkušenostmi a připravit ho tak na samostatný život.²¹

3 Pěstounská péče jako forma náhradní rodinné péče

„Není hlas krve. Dítě přijímá za matku tu osobu, která se k němu mateřsky chová. Adoptivní rodiče, pěstouni či jiní vychovatelé dítěte v náhradní rodinné péči jsou psychoticky pravými rodiči, jestliže skutečně za své dítě přijímají“.

PhDr. Zdeněk Matějček, CSc.

„Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“ Bubleová, Kovařík, 1998

²⁰ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X

²¹ SMAHEL, Rudolf. *Domov prožít-domov vytvářet*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1995. proces osamostatnění, 155s.

„Máme-li děti, máme někoho, komu můžeme věnovat svou lásku, své myšlení, své snahy a naděje.“²²

Pěstounská péče je zvláštní forma náhradní rodinné péče v rodině nebo prostředí, které rodinu připomíná. Nejdůležitějším cílem pěstounské péče je zajistit náležitou výchovu v náhradním rodinném prostředí a zabezpečit hmotné potřeby dětí, které nemohou být osvojeny.

Pěstouni svěřené dítě vychovávají ve své vlastní rodině jako dítě vlastní. Věnují mu lásku, péči, navážou s dítětem citovou vazbu. Dají mu zázemí a jistotu rodiny a domova, pocit zařazení, někam a někomu patřit, být dítětem rodiče, nikoli dítětem v dětském domově, bez blízkých vazeb a v citové anonymitě. Vštěpují mu základy slušnosti, morálky a vychovávají je podle svého nejlepšího přesvědčení.

Dítě svými pěstouny není adoptováno, zůstává mu i jeho původní jméno a příjmení. Jeho biologičtí rodiče mají rodičovství právně zachováno, zůstávají jim tedy i veškeré právní povinnosti vůči dítěti. Pěstoun má právo zastupovat dítě jen v omezeném rozsahu, a to zpravidla v každodenních záležitostech. V případě zásadních rozhodnutí je třeba obdržet souhlas zákonného zástupce, kterým je ve většině případů biologický rodič dítěte. Na rozdíl od osvojení zaniká pěstounská péče dosažením zletilosti dítěte. Může být ovšem zrušena i rozhodnutím soudu, ale to jen z velmi závažných důvodů.²³

Touha pomoci opuštěnému dítěti a vychovat je, může vyústit až v žádost o svěřeni dítěte do pěstounské péče. „Rodičovské pudy, psychologické a společenské síly podmiňují touhu po dětech a přijetí cizího dítěte. Rodičovství biologické a psychologické – jedno druhému není podmínkou.“²⁴

Motiv k přijetí dítěte do pěstounské péče by měl vycházet z jasného osobního přesvědčení pěstouna. Pěstoun by měl být duševně i fyzicky schopen výchovy dítěte, jeho věk by měl odpovídat věku rodičů vůči dítěti. Měl by mít zajištěno stálé rodinné

²² □ PODZIMKOVÁ, Hana. *Náhradní rodinná péče*. Bakalářská práce. univerzita Tomáše Baři. Vedoucí práce Mgr. Lenka Pipová.

²³ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.

²⁴ EK, Zdeněk. *stouny*. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

zázemí. Přednost je dána těm, jejichž manželství jsou zralá, trvalá a předpokládají společná očekávání. Měli by být schopni empatie do světa dítěte, být tolerantní a přizpůsobiví, laskaví, otevření, být vyspělí, aby zajistili výchovu bez duševního a fyzického strádání. Do pěstounské péče bývají svěřeny hlavně většinou děti sociálně osiřelé, které potřebují nejen trvalou individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Jsou to zejména děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti starší, skupiny sourozenců nebo děti jiného etnika.²⁵

Začal-li kdo přemýšlet o osvojení či pěstounské péči, má k tomu svůj velice osobní důvod. Ze začátků se jeví, že tím nejdůležitějším, co by měl žadatel mít je láska k dětem a určité zázemí. Předpokládá se, že schopnost být dobrým rodičem, má téměř každý. Přidá-li se k této schopnosti navíc dobrá vůle, musí to přece dobře dopadnout. Toto je pouze předpoklad. Je nutné si uvědomit, jaký opravdu jsem, co by pro můj život znamenalo přijetí opuštěného dítěte a především rozeznat, jak moc se liší moje představy a přání od reality.²⁶

Dobrá vůle a touha pomoci nestačí. Je třeba pravdivosti k sobě i řešené problematice do budoucna. Reálně vyhodnotit potenciální komplikace a životní situace, do kterých se lze dostat. Posoudit, kolik síly a schopností je k řešení takových situací třeba a kolik jich doopravdy potenciální pěstoun má.

V současné době dochází k rozvoji návazných služeb pro náhradní rodiny s možností individuálního doprovázení rodin po převzetí dítěte. Existují dobře fungující kluby náhradních rodičů s bohatým programem, který zahrnuje zajímavé přednášky, moderované diskuse, pobyty rodin apod. V klubech mají náhradní rodiče možnost sdílet vzájemně své zkušenosti s náhradní rodinnou péčí a zároveň se zde mohou v případě potřeby obrátit na odborníky.²⁷

Nejde pouze o to prokazovat dětem v pěstounské péči nějaké pomyslné dobrodiní, to by nestačilo. Jedná se o nové rodinné vztahy. Důležité je, aby byly

²⁵ □ GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.

²⁶ Natama je nestátní odborná organizace, která se specializuje na rodinnou péči o opuštěné děti a na podporu pěstounské péče, občanské sdružení vzniklo v roce 2003 a od roku 2004 provozuje institut (náhradní) rodinné péče Natama

²⁷ Zákon o SPOD (*o sociálně-právní ochraně dítěte*) č.359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, ust§11 odst.1,2.

opravdové, hluboké a trvalé. Dobrá vůle a otevřené srdce jsou sice podstatné podmínky pro přijetí cizího dítěte, ale je třeba rozum, odhodlání a vytrvalost.²⁸

Při novém soužití pěstounů a dětí nastává velká změna pro obě dvě strany. Někdy nastávají po přijetí dětí do rodiny problémy, na které by měli být pěstouni připraveni, neobávat se jich a umět je řešit. Většinou se jedná o starší děti, u nichž hraje roli především skutečnost, že dítě vyrůstalo v jiné rodině. Z počátku je proto dobré stanovit si pravidla a taktiku, jak dítě uvést do nového rodinného prostředí a otevřít mu nové možnosti. Změna prostředí sebou nese opuštění svého starého prostředí a lidí, na které bylo doposud zvyklé, denních návyků a zaběhlých způsobů chování. Dítě potřebuje nejen čas, ale i trpělivost, jasné a laskavé pohlazení, než opět získá ztracenou důvěru, než se zahojí všechny jizvy a zklamání, které prožilo.²⁹

3.1 Legislativní ukotvení pěstounské péče

Náhradní rodinná péče je forma péče, při níž je dítě vychováváno náhradními rodiči v prostředí nejvíce se podobajícím životu v přirozené rodině. Po institucionální stránce spadá náhradní rodinná péče do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí, které je centrálním orgánem státní správy pro tuto oblast. Na nižším stupni je náhradní rodinná péče zajišťována krajskými úřady, pověřenými obcemi, a to jak v rámci přenesené, tak i samostatné působnosti. O všech formách náhradní rodinné péče v konečné fázi rozhoduje podle občanského soudního řádu soud.

Pěstounskou péči upravují následující zákony:

Zákon č. 94/1963 o rodině v ustanoveních § 45a až § 45d. V těchto zákonech stanoví, kdy lze dítě svěřit do pěstounské péče, vymezuje práva a povinnosti pěstouna, definuje, za jakých okolností je možné pěstounskou péči zrušit a rovněž vymezuje předpěstounskou péči. Tento zákon rovněž definuje zařízení pro výkon pěstounské péče, podrobnosti o výkonu pěstounské péče v zařízeních upravuje **zákon**

²⁸ □ SKULOVÁ, Tereza. *Prostředí náhradní rodinné péče*. Bakalářská práce. UTB ve Zlíně, Brno: IMS, 2010, str 44.

²⁹ KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1992, 139 s. ISBN 80-855-2901-7.

č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí v ustanoveních § 45 až § 47. Tento zákon rovněž upravuje zprostředkování osvojení a pěstounskou péči v ustanoveních § 20 až § 27.

Hmotné dávky pěstounské péče upravuje **zákon č. 117/1999 Sb. o státní sociální podpoře v ustanoveních § 36 až § 47.** Jsou to: příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

Zákon č. 100/1998 Sb. o sociálním zabezpečení

Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu

Zákon č. 109/2006 Sb. o výkonu ústavní výchovy

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb.

Úmluva o právech dítěte č. 104/1999 Sb.

Listina základních práv a svobod

V České republice rozlišujeme následující formy náhradní rodinné péče, které se dělí do několika skupin a forem.

V naší praxi existují dva typy pěstounské péče:

1. Individuální pěstounská péče probíhá v běžném rodinném prostředí.

2. Skupinová pěstounská péče probíhá v tzv. zvláštních zařízeních pro výkon pěstounské péče, a to buď v rodinných buňkách nebo SOS dětských vesničkách. Rodinné buňky se zakládají na manželském principu. Pěstouny jsou manželé, kteří do své péče přijímají celou skupinu dětí různého věku a pohlaví. Zřizují se

v samostatném objektu nebo v bytě pěstouna. V SOS dětské vesničky jsou děti svěřovány do péče pouze matkám tzv. pěstounkám. Charakteristickým rysem není jen to, že je státem placená, ale i to, že ji příslušné instituce a odborníci dále sledují, podporují a metodicky vedou.³⁰

Další forma pěstounské péče se nazývá **pěstounská péče na přechodnou dobu**. Mezi úpravy, které by mohly vést k efektivnější a kvalitnější práci s rodinami a dětmi, patří také zřízení institutu pěstounské péče na přechodnou dobu. Jeho úpravu najdeme v §45a odst. 2 zákona o rodině. Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit do pěstounské péče dítě na přechodnou dobu osobám, které jsou podle zvláštního právního předpisu zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu tohoto typu pěstounské péče, a to na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat, dále na dobu, po jejímž uplynutí lze podle § 68a dát souhlas rodiče s osvojením, nebo dobu podle § 68 zákona o rodině do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení.³¹

Rozlišení pěstounské péče - **pěstounská péče vykonávaná prarodiči** (nebo jinými příbuznými). Zde nelze nevézt v úvahu pozitivum podobných rodinných kořenů, znalost rodinného zázemí a zvyklostí, genetický potenciál, pochopení vlastních rodinných příbuzných. Králíčková uvádí, že: „pěstounská péče je soukromoprávní institut. Jde-li o její definování, jedná se o jednu z forem náhradní rodinné péče o nezletilé dítě v rodině, náhradní v plném slova smyslu ve vztahu k péči o dítě jeho rodiči. Jejím účelem je především služba dítěti. Obsahem pak zejména osobní péče o dítě zajišťovaná třetími osobami se zachováním jak statusových, tak osobních i majetkových vazeb dítěte na rodiče“, dále uvádí, že: „pěstounská péče musí být proto chápána jako náhradní řešení krize přirozené nukleární rodiny, rodičů a jejich dítěte“. Králíčková dále shrnuje, že: „pěstounská péče není institut, který by zákon zakazoval použít pro prarodiče a jiné členy širší rodiny. Skutečnost, že ustanovení § 45a -§ 45d ZOR prarodiče a jiné členy širší rodiny výslovně neuvádí, nemůže být sama o sobě argumentem svědčícím pro závěr, že příbuzenský poměr je pro pěstounskou péči kontraindikací. Nezletilé dítě je tedy

³⁰ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevládní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

³¹ Zákon o rodině, 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, ust. § 45a odst. 5.

možné svěřit do pěstounské péče jak jeho prarodičům, tak jiným členům širší rodiny, je-li to v zájmu dítěte“.³²

V našem povědomí je běžněji známa pěstounská péče cizích osob (někdy označovaná jako klasická). **Klasická pěstounská péče** tvoří polovinu. V ČR je asi 5000 pěstounských rodin – 1 třetina příbuzní. Roční počty žadatelů se pohybují mezi 400 – 500. Pěstounská péče zaniká zletilostí dítěte. Většina dětí, asi 80%, i nadále žije v rodině pěstounů až do svého sociálního osamostatnění. Počet pěstounských péčí zrušených soudně se pohybuje kolem 10-15% (z toho je část zrušena – např. pro závažné poruchy chování dítěte – jde do dětského domova nebo do výchovného ústavu a část – přechod do jiné pěstounské rodiny nebo návrat do původní rodiny)“.
Dále Matějček uvádí, že: „v ČR je 46% klasické pěstounské péče, 54% příbuzní. Na Slovensku je naopak 83% pěstounské péče vykonávané prarodiči a jinými příbuznými, 17% klasická pěstounská péče“.³³

3.2 Výchovná specifika pěstounské péče

Nejdůležitější, co by měl žadatel o svěřením dítěte do pěstounské péče mít, je láska k dětem a zázemí, které slouží pro rozvoj dítěti. Děti přijímané do náhradní rodinné péče mají stejné potřeby, požadavky a práva jako všechny ostatní děti, tj. právo na lásku, bezpečí, výchovu a vzdělání, na zdravotní a sociální péči, na zajištěnou budoucnost a na mnoho dalších okolností, jež spolupůsobí při jejich zdravém psychosociálním vývoji. Záměrně působící podněty z prostředí ovlivňují výchovu tak, aby bylo dosaženo určitých, poměrně trvalých, žádoucích změn v chování člověka.³⁴ Důvody k přijetí dítěte by měly vycházet z vnitřního přesvědčení. Zaměstnání rodičů by mělo být stálé, ekonomická situace rodiny stabilní. Pracovní vytíženost rodičů by měla ponechat dostatek času na výchovu a péči dítěte.

³² *Aktuální otázky náhradní rodinné péče: sborník z celostátního semináře NRP: Brno...Aktuální otázky náhradní rodinné péče (seminář). Brno: Triada- poradenské centrum, (200_) -2009.*

³³ k. e:
stouny. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

³⁴ SKULOVÁ, Tereza. *Prostředí náhradní rodinné péče*. Bakalářská práce. UTB ve Zlíně, Brno: IMS, 2010, str 44.

Velmi výstižně vymezuje Dunovský funkce rodiny jako úkoly, jež rodina plní v první řadě pro své členy. Je to **biologicko – reprodukční funkce**: jedná se o vztah muže a ženy, kteří v ní nacházejí svůj vlastní biologický smysl a nový jedinec svou genetickou výbavu.

Další je **ekonomicko- zabezpečovací funkce**. V této funkci se jedná o zabezpečení potřebných podmínek života, uspokojení materiálních potřeb členů rodiny. Je závislá na ekonomické úrovni společnosti, věku, místě bydliště a vzdělanostní struktuře určité rodiny.

Emocionální funkce: tato funkce je velmi důležitá, je vázána na plně rozvinutého a odpovědného člověka.

A poslední je **socializačně – výchovná funkce**: pro rozvoj osobnosti dítěte v rodině je nutné získat složité návyky, společenské vazby a systém sociálních vztahů. Obsahem socializace v rodině je i formování hodnotových hierarchií, vzorců chování, jednání a komunikace. Tato výchovná funkce se soustředí na přípravu nové generace v rodině pro vlastní fungování a pro plný rozvoj v rámci individua, rodiny a společnosti.³⁵

Pěstouni se snaží vést děti k tomu, aby se dokázali postarat nejen o sebe, ale v budoucnosti i o své děti. Pěstounská rodina zajišťuje dětem bezpečí domova, lásku a jistotu. Bez těchto prvků není možná zdravá výchova, rozvoj jejich citového, duševního života.

„Výchovný vztah je v první řadě oboustranný a vzájemný. Tento vztah není vztahem jednoznačné závislosti“.³⁶

Pěstounská péče by měla zajistit dítěti útočiště, poněvadž je slabé, neschopné se o sebe postarat, rovněž potřebuje ochranu a pochopení. „Dávat dítěti pocit důvěry, opory a jistoty bez lásky nejde“.³⁷ Rodina by měla být pro dítě vzorem.

³⁵ DUNOVSKÝ, Jiří. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha : MPSV, 1986.

³⁶ SKULOVÁ, Tereza. *Prostředí náhradní rodinné péče*. Bakalářská práce. UTB ve Zlíně, Brno: IMS, 2010, str 44.

³⁷ PODZIMKOVÁ, Hana. *Náhradní rodinná péče*. Bakalářská práce. univerzita Tomáše Baťi. Vedoucí práce Mgr. Lenka Pipová.

Rodina je nejdůležitější primární sociální skupina. Mezi členy jsou úzké vztahy, vyznačující se vysokou mírou intimity, citových vazeb, vzájemnou soudržností a přesně vymezenými rolmi s včetně hierarchií. Rodina, má vliv na utváření osobnosti svých členů. Poskytuje základní sociální zkušenost a vytváří specifické emocionální vazby mezi členy, které ovlivňují emocionální život dětí i po opuštění rodiny.³⁸ Pokud dítě vyrůstá ve spořádané pěstounské rodině, má větší šanci na svůj vlastní spokojený a šťastný život. Rovněž vztahy mezi rodiči a dětmi a prarodiči, mají na děti velký vliv. Je to další zdroj vztahů a společenského života. Dítě v rodině se musí naučit přijímat vedení svých rodičů, podřizovat se mu a dbát dobrého chování i mimo domov. Časem se dítě musí naučit odpoutávat od rodičů, rozhodovat o svých věcech samostatně.

4 Empirická část - metodologie výzkumu

4.1 Osobní případová studie

Osamostatňování se na pěstounské rodině – „Opouštění pěstounského hnízda“ – jsem se rozhodl zkoumat metodou případové studie.

Případová studie je metoda detailního studia jednoho konkrétního případu nebo několika málo případů. V případové studii sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců. Jde o zachycení celé složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Případová studie v sociálně-vědním výzkumu je podobná mikroskopu, její hodnota závisí na tom, jak dobře je zaostřena. Může se srovnat s jinými případy, provádí se také při posouzení validity výsledků.

Osobní případová studie se zabývá podrobným výzkumem určitého aspektu u jedné osoby. Pozornost se věnuje především minulosti, kontextovým faktorům a postojům, které předcházely určité události (užívání drog, rozvod). Zkoumají se

³⁸

KOLEKTIV AUTORU. *Sociální psychologie I*. Brno: IMS, 2009.

možné příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, jež k ní měly vztah. Může jít také o zachycení celého života.

V případě bakalářské práce „Opouštění pěstounského hnízda“ to znamenalo vyhledat a kontaktovat mladého dospělého člověka, který prožil či prožívá osamostatňování se na pěstunech, jimž byl svěřen do výchovy jako dítě. Sběr dat probíhal v přátelských rozhovorech s cílem zjistit co nejvíce informací, jak tento proces osamostatňování se (získávání autonomie a posléze nezávislosti) probíhal a probíhá a jaké jsou další potenciální vyhlídky. Jako nejvhodnější technika sběru dat se jevil kvalitativní polostrukturovaný rozhovor.³⁹

4.2 Polostrukturovaný rozhovor

Pro vypracování bakalářské práce jsem si vybral mladého muže Karla, který byl ve čtyřech letech umístěn do nového prostředí pěstounské rodiny. Komunikačního partnera a jeho pěstounskou rodinu jsem si vytipoval na základě doporučených kontaktů ze Sdružení pěstounských rodin. Toto sdružení mi poskytlo informace a okruh rodin. Po zvolení komunikačního partnera jsem ho nejprve oslovil elektronickou cestou, kde jsem mu vysvětlil celou situaci, co bych po něm požadoval a proč. Poté následovalo několik seznamovacích telefonních rozhovorů, vedoucích k dohodnutí podrobností mé návštěvy. Byl velice ochotný a vstřícný a velmi dobře spolupracoval.

Rozhovor probíhal na předem stanoveném místě (u pěstounských rodičů v bytě). Karel působil uvolněně a rozhovor probíhal bez emočního napětí. Na mnou pokládané otázky odpovídal spontánně, pravdivě a bez velkého rozmýšlení. Neměl potřebu něco předstírat nebo zamlčovat. Karel mi poskytl základní informace, týkající se jeho příchodu do pěstounské rodiny a života v ní. Hovořili jsme o jeho stávající situaci, jeho osobním životě a plánech do budoucna. Karlovi bylo 19 let.

Po téměř roční pauze jsem ho oslovil podruhé a provedl jsem s ním další polostrukturovaný rozhovor, při kterém jsem mu pokládal předem připravené otázky, na které mi opět ochotně odpovídal. Ty jsem průběžně doplňoval o další doplňující otázky podle toho, o čem se Karel zmínil. Stěžejní otázky se týkaly procesu

³⁹

□ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha : Portál, 2008. Případová studie, str. 408.

osamostatňování dospělého respondenta, který vyrůstal v pěstounské rodině. Na základě rozhovoru analyzuji Karlův život od příchodu do pěstounské rodiny, včetně jeho schopnosti adaptovat se a přizpůsobit se novému životu. Hlavní důraz bakalářské práce je kladen na etapu Karlova osamostatňování, na jeho první pokusy o „opuštění pěstounského hnízda“. Karlovi bylo 20 let.

Struktura otázek analyzuje minulost, současnost a nastiňuje výhled do budoucího období. Otázky jsem směřoval tak, aby mi Karel sdělil informace o svém dětství a době svého příchodu do rodiny pěstounů a informace o adaptaci v ní. Na otázky směřované do ranného dětství odpovídal rozpačitě, bylo zřejmé, že se mu o nich dobře nehovoří. Bylo evidentní, že myšlenky na tuto část svého života ve své mysli potlačil a vytěsnil je. Byly to otázky týkající se jeho ranného dětství v ústavní péči a rovněž otázky směřované na biologickou rodinu. Další otázky směřovaly k období puberty, dospívání, celkové osamostatňování a získávání autonomie v dospělosti. Tyto otázky mu nečinili problém.

Zajímalo mě, jak vzpomíná na začátky své nové etapy života u pěstounů. Rovněž mě zajímalo období puberty a dospívání, kdy se u Karla utvářel nový pohled na svět a kdy začal plánovat budoucnost, volba následného vzdělání a především své osamostatňování na pěstounech. Okruh otázek uzavírá etapa Karlova osamostatnění, začátek výdělečně aktivního života, partnerský vztah a zkušenost samostatného života na své vlastní náklady.

4.3 Příklad do pěstounské rodiny

/Z výpovědi pěstounských rodičů a dokumentace OSPOD/

Karlova biologická matka nebyla schopná postarat se o základní životní potřeby dítěte.

Matka byla velmi mladá, nezralá a neodpovědná v péči o Karla. Neuměla hospodařit s penězi. Užívala alkohol, často pobývala mimo domov a dítě ponechávala bez dohledu, nevychovala je. Finanční situace rodiny byla velmi špatná, často neměli ani na jídlo. Z toho důvodu bylo Odborem sociálně právní

ochrany dětí vydáno rozhodnutí o předběžném opatření, na základě kterého byl Karel ve třech letech umístěn do dětského domova.

Při příchodu do dětského domova byl Karel mírně podvyživený, velmi zakřiknutý, vyděšený a bojácný, velmi plačtivý a duševní úroveň neodpovídala věku tříletého dítěte. V ústavní péči se dobře aklimatizoval a prospíval. Nebyly s ním výraznější potíže. Citově však velmi strádal a tesknil po ztracené rodině a po lásce.

Po roce byl Karel rozhodnutím okresního soudu svěřen jako 4 letý do náhradní rodinné péče k pěstounským rodičům.⁴⁰

Karla si pěstounští rodiče Mirek a Jitka vybrali ve 4 letech v dětském domově. Bylo to oboustranné přání, rovněž i přání jejich vlastní dcery. Chtěli si přibrat do své rodiny nového člena. „Vedle rodičovství biologického je i rodičovství psychologické“.⁴¹

Pěstounský otec Mirek pracoval v té době v pojišťovnictví, matka je učitelka. Finanční situace rodiny byla a je dobrá. Karel byl prvním pěstounským dítětem v rodině. Dcera Iveta měla 15 let při příchodu Karla do jejich pěstounské rodiny.

V pěstounské rodině byl Karel zpočátku nemluvný, ale posléze se na rodinu adaptoval velmi dobře a začal s ní komunikovat. Měl velké problémy v oblasti řeči, bylo mu špatně rozumět, špatně vyslovoval. Postupem času se tento problém za asistence logopeda podařilo plně odstranit.

Karel byl dítě přítulné, poddajné a poslušné. Z počátku pěstounské péče byl náladový, zádušný, odtažitý, lítostivý, občas se vztekal. Tyto stavy se rychle střídaly s dobrou náladou. Později, až se v pěstounské rodině úspěšně aklimatizoval se výkyvy nálad vyrovnaly. Nebylo zapotřebí řešit tyto stavy s odborníky.

Mezi Karlem a pěstounskými rodiči je velmi pevné citové pouto. Když byl malý, čtyřletý Karel umístěn do pěstounské rodiny, byla pro něj cizí a i on se zde cítil po nějakou dobu jako cizinec. Později, po adaptaci ji přijal za svoji vlastní rodinu, její členy za své rodiče a sestru si rovněž zamiloval.

⁴⁰ □ Dokumentace OSPOD, použito z dokumentace dětského domova.

⁴¹ □ PODZIMKOVÁ, Hana. *Náhradní rodinná péče*. Bakalářská práce. univerzita Tomáše Baři. Vedoucí práce Mgr. Lenka Pipová.

4.4 Profil Karla

Karel je mladý dvacetiletý muž, pracující, jež byl vychován v náhradní pěstounské péči. Jeho pěstounskými rodiči je manželský pár dvou vyzrálých lidí, stojící na pevných základech harmonického vztahu, poskytující vhodné rodinné prostředí pro výchovu dětí v morální osobnosti, s širokým rozhledem a orientací v dnešním světě.

Karel je mladý muž, vysoké postavy, urostlý, mužný, výrazných rysů. Jeho chování je příjemné a vstřícné. Je dobrosrdečný, veselý a přející člověk. Ochotně souhlasil s návrhem, podílet se na mém projektu analýzy opouštění pěstounského hnízda mladým člověkem. Upřímně mi sděloval informace, na něž byl tázán, odpovídal pohotově a pravdivě. Neměl potřebu nic zamlčovat nebo převracet význam. Poskytl mi fakta, která mě zajímala ochotně a s důvěrou, v potřebném rozsahu. Nevyhýbal se ani tématu své vlastní biologické rodiny, i když dal jasně najevo, že toto téma mu není příjemné a nerad se k němu vrací, neboť on již tuto kapitolu života uzavřel a orientuje se plně na svůj stávající život v nové rodině s lidmi, kteří mu poskytli domov, jej vychovali a kteří jsou jeho nejbližšími. Nepociťuje potřebu kontaktovat svoji biologickou matku ani otce, nemá nutkání vyhledat je a navázat jakýkoliv vztah, nemá potřebu jim ani nic vyčítat, oprostil se od nich a žije aktivně rodinný život ve své pěstounské rodině.

Karel byl do pěstounské rodiny s jedním vlastním dítětem umístěn jako čtyřletý chlapec po ročním pobytu v ústavní péči. V té době byl lehce zaostalý za dětmi svého věku, jeho duševní vývoj neodpovídal dětem stejného věku, byl zakřiknutý, bojácný, plačtivý a velmi náladový. Často se u něj střídaly nálady. Špatná nálada až vztek byla vzápětí vystřídána náladou dobrou až radostí. Velké problémy měl v oblasti řeči. Špatně formuloval a vyslovoval, nebylo mu rozumět, rovněž slovní zásoba a schopnost vyjádřit se neodpovídala věku. Jeho potíže s náladovostí a

především problémy s řečí se časem podařilo plně odstranit (za asistence logopeda). Výchova probíhala v příjemném a důvěryplném prostředí. Citlivou péčí a ohleduplným přístupem nabyt důvěry ve své pěstouny, jež přijal jako své vlastní rodiče, stal se poslušným a oddaným. Svou pílí, poslušností a ochotou přizpůsobit se postupně odstranil vše, co v jeho povaze vadilo a ovlivnilo by jistě v budoucnu jeho charakter negativním směrem. Z rozhovorů jasně vyplynulo, že své pěstouny opravdu upřímně miluje, ctí, váží si jich, je jim ze srdce vděčný, oplácí jim láskou a oddaností vše dobré, co oni pro něj udělali. Je dobrým a slušně vychovaným synem. Ke svým pěstounům jej váže vřelé pouto, které vzniklo po letech života v harmonickém vzájemném vztahu s pěstouny, kteří mu vštíplili zásady slušnosti, lásky, péče, poskytli mu jistotu, domov, přijímají jej a milují jej.

V rodině byl uplatněn demokratický způsob výchovy se střední mírou řízení a dostatečným prostorem pro diskusi. Rovněž se zde vytvořil silný emoční vztah. Rodič fungoval v rodině jako silný příklad. Tento způsob výchovy vede k samostatnosti. Pod vedením svých pěstounů vyrostl v osobnost, sociálně zralou, slušnou, asertivní, emočně vyrovnanou s pozitivními morálními vlastnostmi, která umí jiné přijímat, mít rád a oplácet jim láskou. Je aktivní a má zdravé sebevědomí, je nezávislý, tvořivý. Pěstouni jej naučili rozlišovat mezi dobrým a zlým jednáním, rozeznávat pravdu od lži, poradit si v dnešním složitém světě.

Na formování jeho povahy a charakteru se jistě pozitivním vlivem odrazilo soužití se starší nevlastní sestrou Ivetou, jež se mu stala opravdovou sestrou, kamarádkou, člověkem jemuž cele věří a jemuž je plně oddán. Tím, že našel v nové rodině oporu v dalším (i když starším) sourozenci mu velice pomohlo při hledání svého místa v pěstounské rodině, při hledání vzoru a usnadnilo mu aklimatizaci. Iveta mu byla, je a zřejmě zůstane nejbližším člověkem, kamarádem, na něhož spoléhá a jehož má opravdu rád. V pěstounské rodině našel rovněž oporu ve svých (nevlastních) prarodičích, kteří mu poskytli zázemí, jaké nalézají vnoučata u svých babiček a dědečků. Jeho dětství a dospívání probíhalo v této širší rodině formou návštěv, prázdninových pobytů. Prarodiče mu poskytli lásku jako vlastním vnoučkovi.

Karel je člověk s poměrně velkým rozhledem v dnešní společnosti, dobře se orientuje v současném světě, dokáže správně vyhodnocovat situace, do nichž je postaven je realista, nemaluje si svět ideálně, ví, jaké jednání by bylo nejlepší, ale

jeho životní zkušenosti i malé prohry jej již naučily, že život je od ideálu dosti vzdálen. Svými pěstouny byl veden tak, aby se dobře orientoval v soudobém světě, dokázal jej správně chápat a uměl dobře vyhodnocovat situace, do nichž bude v životě postaven. Tyto skutečnosti vyformovaly jeho úsudek tak dobře, že dnes samostatně a s nadhledem hodnotí své úspěchy (studium, zaměstnání, první zkušenost s osamostatněním se) i první samostatné kroky, jež nedopadly dobře (první zkušenost s láskou a pokus o společný život). Rozchod s přítelkyní jej nejdříve bolestně zasáhl a nemohl se s touto situací vyrovnat, ale teď již tuto skutečnost přijal, snaží se dívat dopředu a nevracet se v myšlenkách do vztahu, který skončil.

Jako mladý pracující muž musí odpovědně řešit problémy, do nichž je v zaměstnání každodenně postaven, musí správně a odborně vyhodnocovat situace, které od něj vyžadují dobré teoretické znalosti i orientaci se v problematice, rovněž zkušenosti, které se praxí stále rozšiřují. Karel je v zaměstnání úspěšný, nemá problémy se zaměstnavatelem ani s kolegy, své úkoly plní včas a spolehlivě. Karel je pracovitý a zodpovědný mladý muž. Dobře se zapojil do života ve společnosti a dobře v ní funguje. Ve své pěstounské rodině se naučil hospodařit a šetřit, zbytečně neutráčet, platit nejdříve nezbytné výdaje a až poté libovolně nakládat s finančními prostředky.

Pociťuje určitou nedostatečnost v oblasti vzdělání a tato skutečnost jej vede k úvahám o vysokoškolském studiu a možnosti získání hlubších znalostí problematiky a rovněž kvalitnější uplatnění v oboru. Dosud však tento krok neučinil, avšak nadále o něm uvažuje. Je inteligentní, pracovitý, pilný, odvážný a cílevědomý, což jsou dobré předpoklady pro studium na vysoké škole a pro získání vysokoškolského titulu, po kterém touží.

Chce ovšem zůstat samostatný a nechce být nadále na pěstounech cele závislý, proto uvažuje o možnosti dálkového studia při zaměstnání. Získat vysokoškolský titul by pro něj znamenalo mnoho. Jistě by získal větší sebevědomí a učinil by jakési vnitřní zadostiučinění s nešťastným vstupem do života v dětství, kdy o jeho osudu rozhodovali jiní. Sám sobě by hmatatelným způsobem dokázal svoji hodnotu.

Z rozhovorů s Karlem i jeho pěstouny usuzují, že Karel poměrně snadno podléhá vlivu jiného člověka, jemuž snadno uvěří, nechá se vést a ovlivnit jeho názory, které

přejímá za své. Tento fakt by mohl mít negativní vliv na formování jeho osobnosti, pokud by podlehl nevhodnému vlivu. Jeho mládí však zaručuje neustálé zrání osobnosti a pokud bude i nadále otevřen vedení svých pěstounských rodičů, nevlastní sestry Ivety, vhodných přátel a především, kvalitního partnera, po kterém rovněž touží, dozraje jistě v člověka s pevnými názory, v člověka, kterého nebude již tak snadné ovlivňovat.

Karel je příkladem mladíka, vychovaného v náhradní pěstounské péči, opouštějícího pěstounské hnízdo. Jeho dosavadní životní cestu lze hodnotit jako pozitivní, rovněž jeho způsoby o osamostatnění se na pěstounech nese rysy samostatnosti a dá se předpokládat, že i v budoucnu povedou pozitivním směrem, bez zbytečných velkých pádů a komplikací.

4.5 Analýza rozhovoru

Vlastní rozhovor s Karlem je uveden v příloze č. 11

Ve dvou polostrokturovaných rozhovorech s mladým mužem Karlem byly důkladně prodiskutovány stěžejní etapy jeho života, okolnosti a důvody jeho příchodu do pěstounské rodiny a života v ní. Důraz je kladen především na období dospívání a osamostatňování. Karlovy informace byly rozšířeny o sdělení pěstounů a dokumentace OSPOD.

Karel je člověk příjemný, otevřený, přímý a inteligentní. Jeho odpovědi byly pohotové, bystré s dobrým výrazovým potenciálem. Upřímně sděloval fakta, která mě zajímala. Neměl zájem informace zatajovat nebo převracet jejich význam. „Obsahová i formální stránka komunikace do značné míry závisí na schopnostech, vzdělání, socializaci, identifikačních vzorech, sebevýchově, temperamentu, mentálním, duševním a zdravotním stavu, věku, pohlaví, geografické a etnické kulturní oblasti, příslušnosti k sociální třídě, členských a referenčních společenských skupinách a zejména na tradičních návycích, stereotypech a výchově v původní rodině. Existuje fenomén, který bychom mohli nazvat rodinná komunikační

tradice“.⁴² Výchova v prostředí „zdravé“ rodiny se kladně otiskla ve všech směrech formování jeho osobnosti.

Vyzařovala z něj dobrota a srdečnost . Z jeho sdělení usuzuji, že není lakomý, nýbrž je přející. Traumata z ranného dětství jej výrazně nepoznamenala, nezahořkl. Naopak, s důvěrou přilnul ke svým pěstounským rodičům, jejich výchově se ochotně podřizoval a přijal od nich hodnoty morální, mravní a společenské. Od pěstounů přejal vztah k financím, sám se učil hospodařit s kapesným, které pravidelně dostával.

Od pěstounského otce se přiučil vztahu k manuálním dovednostem, při práci na chatě spolupracovali. Rovněž byl veden k domácím pracem a povinnostem. „Rodina, zejména její dospělí členové, by měli neustále dávat dětem žádoucí vzor (příklad) k nápodobě. Je velmi vhodné podchytit vlohy dítěte a vytvářet trvalé zájmy ve vztahu k těmto vlohám“.⁴³

Výchova v pěstounské rodině jej ovlivnila pozitivním směrem, vyrostl z něj člověk se standardní úrovní, člověk, který ví, co se od něj žádá a co sám chce a jde za tím, člověk, který respektuje hranice, člověk slušný, spějící k vyšším cílům. Podle Maslowa jsou tyto vyšší cíle nazvány *potřebami poznávacími (kognitivními)* znalosti, smysl, sebeuvědomění..., *estetickými* krása, harmonie, rovnováha...*seberealizace, sebenaplnění*-osobní růst, osobní naplnění, *sebetranscendence*-něco, co přesahuje samotného jedince.

Nemohu hodnotit, ale domnívám se, že i přes zjevný genetický potenciál (přirozená inteligence) by Karel nedosáhl v biologické rodině nebo případně v ústavní výchově takového rozvoje intelektu a nevyrostl v osobnost těch kvalit a mravních hodnot, jakých dosáhl v rodině pěstounů. Začlenění – socializace Karla byla pěstounskou rodinou pozitivně ovlivněna a jeho osobnost formována. „Socializací (zespolečenšťováním) rozumíme proces postupného přetváření jedince (individua) z původního biopsychického organismu novorozence v kultivovanou a do společnosti začleněnou osobnost, která se tak stává biopsychosociální jednotkou“.⁴⁴

⁴² □ KOHOUTEK, Rudolf., *Pedagogická psychologie*. Brno: IMS, 2006, str. 181

⁴³ KOHOUTEK, Rudolf. *Pedagogická psychologie*. Brno: IMS, 2006, str. 159.

⁴⁴ □ KoLEKTIV AUTORU. *Sociální psychologie I*. Brno: IMS, 2009, str.38.

Langmeier, Krejčířová uvádějí, že „mimo pochybnost byla dokázána opožděná připravenost na školu u dětí vychovávaných od útlého věku v celoustavní péči-v kojeneckých ústavech a dětských domovech. (Matějček, Rejtar, Langmeier)“.⁴⁵

Karel by se rovněž společensky neuplatnil tou měrou, jakou získal.

Pěstounská péče jej připravila na plnohodnotný život, pěstouni mu byli oporou v období osamostatňování, stáli při něm v těžkých chvílích rozchodu s přítelkyní, poskytlí mu opět domov. Nikdy mu nebránili, když chtěl podniknout samostatné kroky k osamostatnění, podporovali jej a podepřeli, kdykoliv potřeboval. Včas jej upozornili na možná rizika, ale nechali jej však volit a učit se samostatně rozhodovat. Finančně mu vždy pomáhali.

Karel sám je si těchto skutečností vědom, pěstounů si velmi váží a cítí se jim zavázán. Pěstounští rodiče jej připravili na samostatný život.

4.6 Závěry analýzy

V bakalářské práci byly provedeny dva polostrukturované rozhovory s mladým mužem Karlem, který byl vychován v pěstounské rodině na níž se i osamostatňuje. Na základě zjištěných skutečností a pohovoru s Karlem musím konstatovat, že přes velké problémy v ranném dětství s biologickými rodiči vyrůstal Karel ve velmi dobré rodině.

Pěstouni mu pomohli překlenout těžké období po příchodu z dětského domova a při aklimatizaci v jejich rodině. Rovněž se zasadili o odstranění psychických problémů, vzniklých z traumatu odloučení od své vlastní rodiny a z výchovy v ústavní péči, které zpočátku měl (nemluvnost, náladovost, vztekání, poruchy řeči). Pěstounská rodina mu otevřela bránu do nového života. Poskytla mu základní potřeby, které jsou společné všem lidem: domov, zázemí, jistotu, lásku, vazbu, vztahy.

Podle Maslowa jsou potřeby odstranění nedostatku a potřeby dosažení něčeho. Rovněž dělí potřeby člověka do pěti kategorií: *fyziologické potřeby*, které nás udržují

⁴⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X

při životě, *potřeby bezpečí (jistoty)*-stabilita, *potřeba lásky* (sounáležitosti)-sblížit se, mít místo ve skupině, *potřeba uznání, úcty*-sebeúcta a respekt ze strany jiných, *potřeba seberealizace*.

Pěstounská rodina se zasadila o uspokojení všech těchto potřeb, o citový a osobnostní rozvoj, o život v normální rodině, což by mu ústavní výchova nemohla v té míře poskytnout. Karel se v průběhu života v pěstounské rodině učil osamostatnění a soběstačnosti, pomáhal při chodu domácnosti, naučil se zvládnout a zajistit běžné domácí práce, učil se hospodaření s penězi a také si vytvořil hodnotový žebříček. Karel se citově připoutal a stal se plnohodnotným členem své nové rodiny. Své pěstouny vnímá jako vlastní rodiče, cítí k nim synovskou lásku, vděčnost za to, kde žije a za čas, strávený v rodině, v níž se naučil lásce a přijmutí jiných osob, jimiž je rovněž v důvěře přijímán. Zároveň se naučil mnoha dovednostem, potřebným pro život. Čas, strávený v pěstounské rodině byl dostatečně dlouhý na to, aby se vytvořila pevná vazba mezi pěstouny a Karlem.

Pěstounská rodina mu zajistila harmonický vývoj, schopnost integrovat se zpět do společnosti, zajistila mu vzdělání a výchovu, nasměrovala jej správným směrem.. Nejdůležitějším činitelem byla pro něj láska pěstounů – nových „rodičů“, kterou jim opětuje.

Na lásce rodičů (případně pěstounů) vůči dítěti závisí celý jeho další vývoj a schopnost orientovat se v dnešním světě, předpoklad dosahovat dobré výsledky a posléze předpoklad založit svou vlastní rodinu.

Předat dítěti své poznatky, dovednosti, vštípit jim úctu, lásku je pro rodiče i pěstouny největším a celoživotním úsilím. Nehraje zde roli, zda jde o rodinu pěstounskou nebo biologickou. Karel tento rozdíl nikdy nepocítil, své pěstouny miluje a vnímá jako biologické rodiče. Vždy se snažil mít s nimi harmonický vztah .

5 Závěr

Bakalářská práce Opouštění pěstounského hnízda měla za cíl analyzovat toto období u konkrétního člověka – dospívajícího mladého muže, který byl vychován pěstounskými rodiči. Případová studie prozkoumává život tohoto mladého muže od doby jeho svěřením do pěstounské rodiny až po jeho první kroky k osamostatnění, k vlastnímu opouštění pěstounského hnízda. V bakalářské práci byly použity dostupné literární prameny a zdroje, zabývající se problematikou rodiny a svěřením dětí do náhradní rodinné péče, výchovy v pěstounských rodinách. Práce uvádí legislativní zdroje a zákony, v nichž je tato problematika zakotvena.

Hlavním zdrojem dat pro vypracování bakalářské práce bylo provedení dvou rozhovorů s dospívajícím mužem Karlem o okolnostech jeho přijetí do pěstounské rodiny o jeho výchově v pěstounské rodině, o pěstunech a nevlastní – pěstounské sestře, o nabývání jeho jistoty a autonomie.

Bakalářská práce si pokládá otázku, zda je mladý člověk, vychovaný v pěstounské rodině, schopen vést samostatný život a hledá na ni odpověď. Toto období osamostatňování se je velmi náročné pro každého mladého člověka, neboť přináší mnoho změn v dosavadním životě a žádá si určitý stupeň zralosti a odpovědnosti při jejich řešení. Pro dítě, vychovávané mimo prostředí vlastní biologické rodiny je toto období složitější a jeho řešení vyžaduje výrazně více tolerance, ochoty přijmout cizí dítě, ochoty přijmout možnost názorové rozdílnosti i rozdílnosti v myšlení a řešení vzniklých situací. V tomto období je zásadní kvalitní rodinné zázemí, které dává nejlepší předpoklad pro nalezení správného způsobu k uvolnění rodinných pout a umožnění osamostatnění mladého člověka, vychovaného pěstounskými rodiči.

Karel zázemí rodiny má. Může se na ni se svými starostmi i problémy obracet, řešit je a hledat u ní pomoc. V průběhu života se mezi ním a pěstouny vytvořila tak silná vazba, že Karel o svém místě v rodině pěstounů nepochybuje. Je si jist jejich láskou. Výchova pěstounů formovala Karla v osobnost inteligentní, bystrou, přímou a pohotovou, s dobrým přehledem, vyrovnanou, poctivou, morálních a mravních hodnot. Karel si je vědom, že se mu dostalo rozvoje a výborné péče a je odhodlán tyto hodnoty ve svém životě zúročit. Odpovědně přistupuje k rozhodujícím krokům osamostatňování, sbírá zkušenosti, ale zbytečně neriskuje. Pěstouni mu rovněž vštípili potřebnou opatrnost.

Karel si výchovou osvojil běžný žebříček hodnot, klade vztahy, lásku, přátelství nad finance. Není mu cizí úcta. Je sdělný, otevřený a komunikativní. Je slušný, zodpovědný, učí se nakládat s financemi, není líný a nebojí se manuální práce.

Případová studie ukázala na konkrétním případě mladého muže Karla, který byl vychován pěstouny, že osamostatnění se na pěstounských rodičích je nejen možné, ale i velice prospěšné a přínosné pro mladého člověka, který z různých důvodů nemůže být vychováván ve své biologické rodině. Karel prožil v pěstounské rodině spokojené a šťastné dětství, jinošství i pubertální období. Za podpory pěstounů vystudoval střední školu, kterou zdárně ukončil maturitou. Studium nabylo potřebného rozhledu a nadhledu. Získal finančně výhodné zaměstnání.

Pěstouni jej přijali jako vlastního syna a tuto přízeň mu poskytují dosud. Karel má u pěstounů stále svůj domov. Osamostatňující se mladý člověk řeší nutnost zajistit si bydlení, získat zaměstnání, ekonomicky se zabezpečit. Je vhodné mít stále zázemí rodiny, která v tomto náročném období může pomáhat, ale nebát se zkusit žít samostatně, pokusit se být nezávislým.

V 18 letech Karel zkusil život mimo domov pěstounů a začal bydlet s přítelkyní v podnájmu. I když tento vztah trval poměrně krátkou dobu – asi 1 rok, byla to pro Karla zkušenost. Vyzkoušel si, zda je schopen žít samostatně, samostatně hospodařit, žít a tolerovat partnera. Zkušenost samostatného bydlení hodnotí pozitivně, nabylo jistoty, že je schopen se osamostatnit, že je schopen řešit každodenní starosti a povinnosti.

Karel se po rozchodu s přítelkyní odstěhoval a vrátil se do svého pěstounského domova. Touto zkušeností nabylo potřebné sebevědomí a jistotu o své osobě, jako člověk dospěl a vyžrál.

Lze říci, že výchova Karla v pěstounské rodině a jeho osamostatňování na pěstounech mělo pozitivní vliv na utváření jeho osobnosti, emocionální rozvoj a rozvoj inteligence, rozvoj morálních a volních vlastností.

6 Resumé

Osamostatňování mladého člověka je složitým obdobím. U dítěte, vychovávaného mimo domov vlastní, biologické rodiny je toto období o to těžší a složitější. Problémy se kumulují, není-li dítě řádně vedeno a vychovááno v samostatnou a vyrovnanou osobnost, při absenci kladného vzoru. Bakalářská práce Opouštění pěstounského hnízda je orientována na zhodnocení období puberty, dospívání, hledání vlastní identity a osamostatnění na pěstounských rodičích mladého muže Karla, který byl, po roční ústavní výchově, svěřen ve čtyřech letech do pěstounské péče.

Výchova v pěstounské rodině probíhala podle běžných pravidel, oba rodiče vždy pracovali a finančně i materiálně rodinu zajistili. Sociální klima rodiny bylo spíše intelektuální (pěstounská matka-učitelka, pěstounský otec-zaměstnanec pojišťovny), takže byl kladen důraz na rozvoj intelektu dítěte, jeho školní přípravu a další vzdělání. Výchova a vzdělání v pěstounské rodině využilo vrozeného potenciálu, Karel vystudoval střední školu. Rovněž nebyl opomíjen rozvoj osobnosti ve směru lidském, vytvoření vazeb, připoutání se, důvěra, slušnost, úcta a především láska. Morálka a základní mravní řád, prožívaný v standardních situacích každodenního života, měly na výchovu Karla nemalý pozitivní vliv.

Karel pocházel z prostředí neúplné, sociálně slabé rodiny. Problémová matka nezaručovala správnou výchovu dítěte. Lze usuzovat, že v tomto, sociálně slabém a duchovně plochém prostředí by jeho formace nepřinesla ty výsledky, jakých dosáhl u pěstounů.

Ve dvou polostrukturovaných rozhovorech byl zhodnocen Karlův život v pěstounské rodině, zvláštní důraz byl kladen na období puberty, dospívání a dozrávání v samostatnou osobnost, na osamostatňování na pěstounech. Karel, se souhlasem svých pěstounů podnikl první kroky k osamostatnění, pokusil se o samostatný život v podnájmu. Vyzkoušel si, zda je schopen samostatného života, hospodaření a prvního partnerského vztahu, života s rovnocenným partnerem, života ve spolupráci a pomoci, toleranci, ohleduplnosti. I když toto soužití trvalo jen krátce, bylo pro Karla zkušeností, že je partnerského života a samostatnosti schopen, že se nemusí bát vstoupit do života a žít jej správně podle společenského řádu, s rovnocenným partnerem a podle svých vlastních představ. Výchovou u pěstounů

nabyl jistoty o své osobě, získal potřebné sebevědomí a kuráž, nutnou pro odpoutání se.

Karel vyrostl a dospěl v člověka morálních kvalit. Váží si pomoci a lásky, kterou mu poskytovali pěstouni po celou dobu výchovy a rád by jim tuto pomoc jednou vrátil.

7 Anotace

Bakalářská práce „Opouštění pěstounského hnízda“ byla realizována metodou případové studie, formou dvou polostrukturovaných rozhovorů s mladým mužem Karlem, vychovaným v pěstounské péči. V rozhovorech byly analyzovány důvody výchovy v pěstounské rodině a samotný způsob výchovy pěstouny. Cíl práce spočívá v posouzení stěžejní životní etapy Karla, spojené s dospíváním a osamostatňováním.

8 Klíčová slova

Pěstounská péče, osobní případová studie, polostrukturovaný rozhovor, dětství, puberta, dospívání, Opouštění pěstounského hnízda.

9 Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. 1. Překlad Stanislav Štech, Ludmila Šašková.

Zákon o SPOD (*o sociálně-právní ochraně dítěte*) č.359/1999 Sb.,ve znění pozdějších předpisů, ust§11 odst.1,2.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha : MPSV, 1986.

ERIKSON, Erik H. *Dětství a společnost*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2002, 387 s. ISBN 80-720- 3380-8.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2008, Případová studie.

KOHOUTEK, Rudolf. *Pedagogická psychologie*. Brno: IMS, 2006

KOLEKTIV AUTORU. *Sociální psychologie I*. Brno: IMS, 2009

KOLOUCHOVÁ, J. *Psychologický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: MPSV, 1992

SEVEROVÁ, Jana. *Sociologie-některé psychosociální problémy ve zdravotnictví*. Brno: LF MU, 2006. kap.I.

Natama je nestátní odborná organizace, která se specializuje na rodinnou péči o opuštěné děti a na podporu pěstounské péče, občanské sdružení vzniklo v roce 2003 a od roku 2004 provozuje institut (náhradní) rodinné péče Natama

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

SMAHEL, Rudolf. *Domov prožít-domov vytvářet*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1995. proces osamostatnění, 155s.

k. e:
stouny. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

SKULOVÁ, Tereza. *Prostředí náhradní rodinné péče*. Bakalářská práce. UTB ve Zlíně, Brno: IMS, 2010, str 44.

Legislativa

Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně – právní ochraně dětí v ustanoveních §45 a §47, §20 až §27

Zákon o SPOD (o sociálně právní ochraně dítěte) č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů, ust. §11 odst. 1,2.

Zákon č. 100/1998 Sb. o sociálním zabezpečení

Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi
Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu
Zákon č. 109/2006 Sb. o výkonu ústavní výchovy
Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách
Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb.
Úmluva o právech dítěte č. 104/1999 Sb.
Listina základních práv a svobod

Odkazy z internetu

[www.fod.cz/stranky/adopce\(nrp/pest_pece.htm](http://www.fod.cz/stranky/adopce(nrp/pest_pece.htm)

Český statistický úřad /on line/2011/cit.2011-04-08/ Lidé a společnost, Dostupné z:

www.český statistický úřad

www.icm.cz/hlavni-zakony-tykajici-se-nahradni-rodinne-pece

10 Přílohy

Vlastní rozhovor s Karlem

10.1 První rozhovor s Karlem v 19 letech

Rozhovor byl spíše orientační a seznamovací a měl za účel zmapovat jeho stávající životní situaci v pěstounské rodině, odhalit rodinné zázemí ve kterém žije, vzájemné vztahy mezi pěstounskými rodiči, pěstounskou sestrou Ivetou a Karlem. Otázky byly rovněž orientovány na odhalení okolností přijetí Karla do pěstounské rodiny. Další otázky byly vedeny ke Karlovu osamostatňování a k získávání postupné autonomie na rodičích, finančnímu vypořádání a jeho výhled do blízké budoucnosti.

Jak si vzpomínáš na své začátky v pěstounské rodině?

Karel: *„Moc si na to nepamatuji, byl jsem opravdu malý. S našima (tak nazývá své pěstouny) jsme se na začátku vůbec neznali. Teď máme spolu výborný vztah. Máme se rádi, jsou to moji rodiče. Vím, vzpomínám si, že na začátku byly obavy a trochu strach, ale převažovala radost, že si mě vzali. Byli na mě hodní a byli pořád se mnou“.*

I. Prostředí rodiny

/z rozhovoru s Karlem a z výpovědi pěstounů/

Jaký máš vztah s pěstouny, čím jsou pro tebe?

Karel: *„O mamce a tatkovu bych mohl vykládat celý den. Jsou to vynikající lidé. Oni mi dali velkou šanci a naději vést normální život, kterou jsem nemusel dostat. Pomohli mi osamostatnit se. Dali mi lásku a naučili mě správně žít. Nedokážu si představit, že bych je neměl. Nemít rodiče, to je něco hrozného, na co si pamatuji jen matně. Jsem moc rád, že mám své rodiče. Mamka s tatkou jsou pro mě vším. Velice si jich ve všem vážím, jim věřím a nikdy, ani na chvíli jsem o nich nepochyboval. Co jsem zaslechl na sezení pěstounské komunity, na které jednou ročně chodíme je, že jsou často vrstevníci v mém věku nespokojeni, anebo odešli od své náhradní pěstounské rodiny. Když jsem o tom někdy přemýšlel, já bych si to nedokázal vůbec představit. Mám je všechny opravdu moc rád a oni mě také. O všech věcech se spolu bavíme a hledáme společně řešení“.*

Vztah s pěstounskými rodiči je příkladný. Rodiče jsou Karlovi oporou ve všech situacích. Předávají mu nové zkušenosti a rady. Karel vnímá vztah s pěstouny jako s vlastními rodiči, nerozlišuje vůbec, že jsou to pěstounští rodiče. Pěstouni sdělili, že respektuje jak matku, tak i otce a je velmi rád, že za rodiči může s čímkoliv přijít. Potřebuje-li, snaží se s nimi řešit všechny důležité situace a velmi si jich váží.

Pěstouni sdělili, že Karlovými koníčky je střelba, věnuje se fotbalu, zahraje si rád hokej, zaběhá si. Jako malý chlapec si hrával s chlapci z ulice. Jeho velmi oblíbený sport je cyklistika.

Pěstounská komunita a jiné „ odborné služby: umožňují náhradním rodičům a opuštěným dětem nalézt jedny druhé a navázat vzájemné pevné citové pouto, pomoci řešit složité a náročné životní situace, pomoci poznat, přijmout, vstřebat pravdu o svých životech a osudech, včetně ztrát a krizí, pomoci připravit se na budoucí krize. Chceme-li posílit rodinný systém, musíme posilovat jednotlivé jeho členy a jejich vzájemné vztahy. (5P – program nadace pro rodinu Hestia)⁴⁶.

Jak vycházíš s nevlastní sestrou Ivetou? Nezáviděl jsi jí někdy, že je vlastní dcera?

Karel: *„Ivetka je moje kamarádka, sestra prostě všechno. Když jsem potřeboval klučičí rady, šel jsem za ní. Nikdy mě neodmítla, ráda mně, malému bráchovi poradila, nikdy nenaznačila nic ve smyslu, že je něco víc. Neměl jsem jí co závidět. Sestra je moc fajn, je moje všechno, nepochybuji o ní a nechtěl bych ji nikdy ztratit.“*

Se sestrou Ivetou jsou jako vlastní sourozenci, mají hezký–sourozenecký vztah, rozumí si a jsou kamarádi. Z výpovědi Karla je evidentní, že má svoji sestru Ivetu rád.

Jaký vztah máš s pěstounskými prarodiči a dalšími příbuznými?

⁴⁶

k. e:
stouny. Vyd. 1. Praha: Portal, 1999, 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

Karel: „Děda a babička mě přijali vždycky s otevřenou náručí, nikdy jsem od nich nepocítil nějaké náznaky pocitu méněcennosti nebo pocitu, že nepatřím do rodiny. Babička mně vždy dala něco dobrého k snědku, a dědovi jsem pomáhal v dílně. Při práci jsme si spolu povídali. Jezdíme k tetám a strýcům, občas se s nimi scházíme na chatě, kde spolu pořádáme rodinné oslavy anebo jen tak posedíme, popovídáme“.

Pěstounská rodina Karla je velmi početná a rozvětvená. Strýčci, tety, babička a dědeček. S nimi udržuje celá rodina úzké vztahy. Karel mohl trávit dost času s dědou a s babičkou z matčiny strany, rovněž s dalšími příbuznými.

Nemáš nebo neměl jsi někdy dny, kdy sis připadal doma jako cizinec?

Karel: „Ty chvílky mě malinko někdy přepadaly, ale snažím se tak neuvažovat. Vážím si toho, že mám někoho, o koho se můžu opřít, že mám novou rodinu. Na začátku jsme se vůbec neznali a teď máme spolu výborný vztah, opravdový vztah. Jsem velice zavázán našim, že mě přijali do rodiny z dětského domova. Snažili se mi předat to nejlepší, co mohli. Spíše si pokládám otázku, kde bych byl, kdybych je nepotkal. Jako cizinec jsem si připadal krátce, když jsem přišel jako úplně malý do nového prostředí. Jsem našim vděčný za to, že je to tak a ne jinak“.

II. Karlova školní docházka a dospívání, osamostatňování a získávání autonomie

Ve škole Karel neměl žádné větší problémy ani s učením ani s kázní. Rovněž měl respekt vůči autoritě učitele. Byl průměrným až nadprůměrným žákem, na školní výuku se připravoval.

„Úspěšný školní začátek závisí na celkovém dosavadním vývoji, který musí zahrnovat čas nutný k biologickému dozrání, stimulaci pro rozvoj schopností, jež budou nutné pro zvládnutí učiva, i celková emoční a motivační příprava na školu“.⁴⁷ Může se stát, že rodiče-pěstouni mají na dítě nepřiměřené nároky a vysoké ambice. Je-li rodina ambiciózní zaměřuje se na prospěch a úspěch ve škole, pak může nutit

⁴⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X

k nadprůměrným výkonům, může jej přetěžovat (mimo školu navíc zájmové kroužky sport či jiný jazyk, popř. hudební nástroj). Nejsou-li oba rodiče jednotni v těchto otázkách, mohou se stát zdrojem konfliktů.⁴⁸

Po splnění domácích úkolů chodíval Karel na procházku s pěstouny nebo se sestrou, nebo trávil volný čas hrami s kamarády.

Jak ses orientoval při výběru střední školy? Pomohl ti někdo? Rozhodl jsi se sám?

Karel: „*Co se týká školy, vybíral jsem si sám. Naši mě dali návrhy, kam bych mohl jít, do které školy. Řešili jsme způsob dojíždění a také, co by mě nejvíce bavilo a co bude mít budoucnost. Myslím, že jsme prošli vše od učebních oborů po střední školy. Nemohl jsem se rozhodnout, ale s našima jsme nakonec vybrali střední školu technického směru, kam jsem byl přijat. Zvolil jsem dobře. S výběrem technického oboru mi pěstouni pomohli, ale rozhodnutí nechali na mně. Vůbec jsem nepocítil nějaký nátlak z jejich strany. Seznámili mě s možnostmi a připomenuli moje schopnosti. Pak to již nechali na mně“.*

S volbou oboru a orientací při výběru navazujícího studia na střední škole pomohli pěstouni s ohledem na jeho studijní výsledky, s ohledem na jeho zájmy, vloh a schopnosti a rovněž zohlednili i hledisko možného uplatnění na trhu práce po dokončení studia. Karel sám žádal po pěstounech, aby mu pomohli s výběrem jeho budoucího studia. Je technického zaměření, inteligentní, pohotový, precizní. Vždy ho bavilo něco opravovat. Je technicky manuálně velmi zručný.

Probírali jste společně tvoji budoucnost?

Karel: „*V době, kdy jsem se rozhodoval co studovat jsem vůbec netušil, kde bych jednou mohl pracovat. Nyní jsem v jedné prestižní prosperující firmě a jsem spokojený. Uvažuji o dálkovém studiu na vysoké škole“.*

⁴⁸ SEVEROVÁ, Jana. *Sociologie-Některé psychosociální problémy ve zdravotnictví*. Brno: LF MU, 2006, Kap.I.

O budoucnosti s pěstouny hovořil často, rovněž se sestrou Ivetou. Všichni mu radili a pomáhali při hledání zaměstnání, rovněž při plánování, jak si představuje svůj život a co by bylo pro něj nejlepší.

Jak vypadal tvůj život v pubertě a později v době dospívání?

Karel: „Na toto období myslívám velmi rád. Prožil jsem ho jako každý normální kluk, první zkušenost s kouřením cigaret (vůbec nic mi to nepřineslo a proto nekouřím), první zamilovanost do dívky, která se mi velice líbila na škole. Byl jsem docela klidný, nebyly se mnou závažnější problémy, snad jsem byl s klukama párkrát za školou a nějaký alkohol jsem vyzkoušel, ale vždycky jenom do určité míry, aby to naši nepoznali. S rodiči jsem v pubertě vycházel poměrně dobře. Občas jsem zapomínal na svoji dochvilnost. Domluvili jsme si proto určitou hodinu, kdy se budu vracet domů. Několikrát jsem se opozdil. Dostal jsem ústní domluvu a příště jsem si na to dal pozor. Naši na mě nikdy nekřičeli ani mě nebili. Snažil jsem se dodržovat sliby a oni mi věřili. Kdyby jim bylo úplně jedno, kde jsem, bylo by to špatně. Takhle jsem věděl, že rodičům na mně záleží, že si o mě dělají starosti. Naši mi nikdy nezakazovali, spíše mně řekli, ať sám zvážím, zda je to dobré nebo ne.

Co se týče dospívání, byl jsem dost vytížen studiem a přípravou na maturitu. Ve volném čase jsme se sestrou zašli do cukrárny na kofolu a zákusek, povídali jsme si a bylo nám dobře“.

Jak jsi v době dospívání s pěstouny vycházel?

Karel: „Musím říct, že dobře. Puberta je určitě těžká jak pro každého dospívajícího tak i pro rodiče. My jsme žádné velké problémy nemuseli řešit. S našima jsem mohl mluvit o děvčatech a prvních láskách, o kouření a alkoholu, o drogách. Necítil jsem žádné zábrany ani stud. Neměl jsem problémy s přijímáním jejich názorů a vcelku jsem je poslouchal. Hodně věcí mi radila sestra, byla přece o dost starší a měla víc zkušeností. Občas to v rodině zaskřípalo, jako v každé rodině, kde je vychováván pubertální chlapec.“

Problémy bývaly hlavně tehdy, když chtěl přesvědčit a prosadit svoji pravdu, případně takový druh zábavy s jakým pěstouni nesouhlasili.

Zasahovali ti pěstouni do kontaktů s kamarády?

Karel: „Vcelku ani ne. Chtěli vždy vědět, s kým jdu ven. Báli se, abych se nescházel s problémovou mládeží. Já jsem nikdy nechtěl brát nějaké drogy nebo pít. Naši mi vždycky říkali, když jsem šel ven, abych na sebe dával pozor a choval se slušně. Tuhle větu si budu pamatovat po celý život“.

Pěstouni se obávali, aby Karel nenavázal vztahy s mladými lidmi nevhodného nebo problematického chování, aby se nezačal toulat, kouřit a pít a aby nezískal jiné horší návyky.

Kdy jsi šel poprvé někam sám bez doprovodu dospělého?

Karel: „Bylo to kolem 12 let. Nejdříve se to mamce nelíbilo, ale potom, když jsem slíbil, že se budu chovat dobře a přijdu včas, tak mě pustila. Takže od té doby jsem to zkusil ještě vícekrát a potom jsem už jenom nahlásil odchod a příchod. Naši mi věřili a já se snažil, nezklamat je“.

Musel sis některé věci spíše prosazovat?

Karel: „S našima jsme dosti diskutovali a vše probírali. Vždy mě vyslechli, chtěli slyšet můj názor a potom mi řekli svůj. Musím uznat že byl často lepší a já jej přijal“.

Bylo ti dovolováno víc nebo naopak míň než tvojí „sestře“ ? Dostával jsi kapesné? Co vše sis za ně kupoval? Dávali ti pěstouni kapesné pravidelně nebo jen tehdy, pokud jsi peníze na něco důležitého potřeboval? Dávali ti stejně jako sestře?

Karel: „Když jsem potřeboval peníze na své výdaje, nebo i jen tak na útratu, požádal jsem mamku a tatku a ti mi je vždy dali. Při koupi finančně nákladnějších věcí mi nikdy neřekli, že mi peníze nedají, jen jsme si o tom promluvili a probrali, zda tu věc opravdu potřebuji a využiji a zda je nutná a potřebná nebo je zbytečná. Pravidelně jsem dostával menší kapesné pro sebe na útratu a abych se naučil hospodařit s penězi. Kapesné jsem dostával každý měsíc a s tím jsem nakládal, jak jsem uznal za vhodné. Mohl jsem si koupit, co jsem chtěl, zajít do kina. Byly to moje

osobní peníze. Ostatní náklady mně hradili naši. U Ivetky to bylo podobné, taky dostávala nějaké kapesné, myslím, že vzhledem k věkovému rozdílu musela dostávat více. Na vánoce jsme se vždycky oba dva složili a našim koupili pěkný dárek. Sestra byla podstatně starší než já, takže mohla již chodit sama ven, nemusela se tolik ptát a já jí vždycky malinko záviděl. Taky mně po ní bývalo smutno. Dnes nemohu říci, že by měla v něčem výhodu anebo, že by ji pěstouni nějak upřednostňovali. Když nám babička dala 100 korun, dala oběma stejně, stejně tak na narozeniny, svátky, Mikuláše a vánoce“.

Karel někdy Ivetě záviděl, že mohla bývat déle venku, že chodila sama s kamarádkami, že dostávala větší kapesné. Bylo to z důvodu věku. Pěstouni museli tuto skutečnost (že sestra je výrazně starší) Karlovi vysvětlit s tím, že až bude tak starý jako Iveta, bude na tom stejně. Vysvětlení přijal a s problémem se vyrovnal.

Byl jsi někdy na brigádě? Podporovali tě v tom pěstouni? Bránili ti v něčem? Konzultoval jsi to s nimi?

Karel: „Na brigádě jsem byl ve skladu obchodního domu. Byla to dobrá zkušenost. O víkendech jsem si něco přivydělal, pro svoji potřebu. Když jsem našim o té možnosti řekl, líbilo se jim to a plně mě podporovali. Byli rádi, že zkusím, co je opravdová práce. Chtěli vědět, kde budu pracovat, u jaké společnosti. Jednou se tam za mnou tatka přišel podívat, jak se mi vede a co dělám“.

Karla potěšilo, že se pěstouni zajímají o jeho brigádu, že se dokonce na něj přišel pěstounský otec podívat, jakou práci vykonává, zda nelenoší a zda je spokojen.

Zasahovali ti pěstouni do stylu oblékání, do zařízení tvého pokoje?

Karel: „Svůj pokoj jsem měl až později, někdy v deseti letech. Naši mají čtyřpokojový byt, takže jsem pokoj měl. Je vymalován světle zeleně s vylepenými plakáty. Na policích mám knihy, modely letadel, které jsme lepili s tatkou, když jsem byl malý, taky nějaké plyšové hračky, které jsem dostal. Je to klasický klučičí pokoj. Mamce se někdy nelíbil nepořádek, který jsem v pokoji měl, tak mi domlouvala a pomáhala s uklízením. Dnes si uklid pokoje dělám sám.

S oblékáním nebyly větší problémy. Jako malý jsem respektoval rodiče a oni zase později akceptovali můj styl, pokud jsem to nepřeháněl.

Je-li nějaká společenská událost, oblékám si s tatškou oblek. Uváže mi kravatu a smete drobečky ze saka. Je to taková naše chlapecká záležitost“.

Stal ses někdy terčem šikany?

Karel: „V deváté třídě se mi dva spolužáci posmívali, nadávali mně, shazovali mě a ponižovali. Bylo to z důvodu, že jsem vyrůstal v pěstounské rodině a ne v rodině biologické. Vždy si vymysleli něco, aby mě mohli ublížit, vysmát se. Někdy jsme se i poprali.“

V průběhu školní docházky byla pro Karla nejhorším obdobím devátá třída. Někteří jeho vrstevníci nesprávně chápali, že nemá své pravé rodiče, nýbrž pěstouny. Ačkoliv jim celou situaci vysvětloval, stával se pro ně často terčem slovních i fyzických útoků, posmívání a ponižování. Karel sám žádný rozdíl nepocíťoval ani si nepřipouštěl, že se jeho pěstounská rodina odlišuje od biologické rodiny. V těchto nepříjemných chvílích měl na své straně kamarády a spolužáky ze třídy, kteří za ním stáli. Taky rodina mu byla oporou, aby se neuzavíral do sebe. Později se tato nepříjemná situace uklidnila.

Kontaktoval jsi někdy svou biologickou matku nebo jsi o tom přemýšlel?

Karel: „Nikdy jsem nechtěl a nebudu chtít vyhledávat biologickou matku, protože mě nic hezkého do života nepřipravila. Občas mě to napadlo, ale nikdy jsem to neudělal, ani neudělám“.

Z této jasné výpovědi vyplývá, že kontaktování své biologické matky je pro něj naprosto nepřipustné. Připouští však, že:

Karel: „ Občas se zamýšlím, když mám slabou chvíli, jaké by to asi mohlo být, kdybych měl své vlastní biologické rodiče, jaký by byl můj život, co by bylo jiné než s našima (pěstouni).“

Co ti pěstouni řekli o tvých biologických rodičích?

Karel: „Naši mi postupem času, když jsem dospíval, poodkrývali určité skutečnosti, jak to se mnou doopravdy je. V pěti letech mi nemohli říci na rovinu, že nejsem jejich vlastní syn. Je fakt, že jsem se někdy na toto téma snažil zavádět hovor. Mlhavě jsem si pamatoval, že tento domov byl kdysi pro mně nový, možná mám i útržky paměti na dětský domov. Rodiče, tedy pěstouny, jsem bral vždy jako vlastní a za ty roky se jimi stali. Když mi bylo asi jedenáct let, tak mi to jednou pověděli, jak to všechno bylo. Byl to docela šok, ale jak říkám, něco jsem si pamatoval a také občas z náznaků okolí. Vyrovnal jsem se s tím a jsem vděčný, že mám rodinu. Když mi pověděli, jak to bylo s biologickými rodiči, zasáhlo mě to, trochu jsem se za ně styděl, ale byl jsem rád, že u nich nežiji. Nechtěl bych podlehnout bezmoci a depresi, tak si to nepřipouštím“.

Při tomto sdělení byl zamlklý, váhal a bylo zřejmé, že o těchto událostech, které jej jistě negativně poznamenaly, nehovoří rád a jsou mu nepříjemné. Nerad se k nim vrací a nerad toto téma rozhovoru otevírá. Karel své pěstounské rodiče a sestru Ivetu bere jako své vlastní, má je rád, důvěřuje jim a uvědomuje si vděčnost vůči nim.

Karlův život v současnosti

III. Finanční zázemí a partnerský vztah

Pěstounští rodiče Karla žijí ve vlastním bytě mimo centrum Ostravy. Jejich dcera Iveta již rodinu opustila a bydlí s manželem v samostatném bytě. Rodiče mají malou chatu v poklidné části Ostravy, kam dojíždějí rekreačně na víkendy. Rodina je dobře situovaná, oba pěstounští rodiče pracují a vydělávají peníze. Karel nikdy v pěstounské rodině nepocítil finanční nedostatek.

Na dědictví od pěstounů Karel podle práva nárok nemá, (viz, kapitola 2 právní úprava pěstounské péče). Pro svou vlastní potřebu dostával ve školních letech a na studiích od svých pěstounů měsíční kapesné na běžné i mimořádné výdaje. Z výpovědi rodičů jsem nezaznamenal žádné potíže s poskytnutím financí Karlovi, potřebné finance mu vždy poskytlí a on, když byl větší, sám si přivydělával na brigádách v supermarketu, kam docházel o víkendech nebo ve svém volném čase. Je velice podnikavý, šikovný a šetřivý.

Postupem času se Karel seznámil s dívkou Lucií, s níž po roční známosti začal bydlet společně v pronajatém bytě v Ostravě. Při stěhování s přítelkyní do nového bytu dostal Karel od svých pěstounských rodičů větší finanční hotovost pro start do nového života. V současné době Karel pracuje na pozici produkt manager ve firmě, která se zabývá distribucí elektrotechniky.

V době stěhování Karla do nového bytu, byla pěstounská matka smutná a nějakou dobu Karlův odchod těžce nesla. Otec Karla tuto skutečnost bral s nadhledem, jako normální věc, která je dnes běžná.

Jak se pěstouni vyrovnali se skutečností, že se chceš osamostatnit a odstěhovat se?

Karel: *„Když jsem to našim řekl, že se chci stěhovat do nového bytu, tak to bylo hlavně pro mamku hodně těžké, tatka to bral s nadhledem. Neměli žádné připomínky ani mi nijak nebránili, spíš byli smutní, že se již tolik nevidíme. Byli velice velkorysí a dali mi finanční pomoc v hotovosti. Byla to velká částka, o které jsem předem nevěděl, že ji dostanu, jednalo se o 50 000 Kč. Tato velká částka mi velice pomohla do začátku.“*

Rodiče nabádali Karla k opatrnosti, obezřetnosti, varovali jej před možnými riziky a nabádali k sexuální zdrženlivosti. Obávali se, aby Karel v období hledání svého místa ve společnosti, nemusel z důvodu možného těhotenství partnerky předčasně řešit tyto starosti.

Karlův bývalý pokoj u pěstounských rodičů zůstal volný. Zde přespává, když přijede k pěstounům na návštěvu.

Máš nyní u pěstounů zázemí?

Karel: *„U našich mám pořád svůj pokoj, tak jak jsem ho opustil. Rodiče nechtějí nic měnit, abych se měl kde vyspat, když přijdeme s Luckou na návštěvu.“*

Se svou přítelkyní momentálně tráví nejvíce volného času. Přítelkyně studuje střední školu v oblasti gastronomie. Spolu plánují budoucí život, avšak dosud je základní prioritou dostudování přítelkyně. Pro Karla bylo nejtěžší se osamostatnit,

protože po celou dobu byl zvyklý na své pěstouny. „Maminka“ Karlovi chystala svačiny, vařila večeři a prala oblečení. Trpělivě vyposlechla radosti i starosti a také poradila. Odchod od pěstounů byl pro Karla náročnější, pozbyl rodinného zázemí a každodenní péče, ale postupem času si zvykl a osamostatnil se. S financemi se musel učit nakládat opatrně, aby dokázal zaplatit veškeré poplatky včetně nájemného. Pěstouni mu sice přispěli darovanou finanční částkou, ale ta mu pouze pomohla v začátcích na vybavení bytu, na nájemné a zálohy, které musel nejprve složit. Díky stálému zaměstnání ve firmě se jeho finanční situace ustálila a zlepšila. Karel získal praxi a jeho odbornost v oboru se zdokonalila. Nadále studuje angličtinu, neboť ji potřebuje pro komunikaci se zákazníky. Rovněž si letos v lednu udělal řidičský průkaz skupiny B.

Jak hodnotíš stávající život s přítelkyní?

Karel: *„S Luckou jsme začali nový život. Ze začátku nebyl tak lehký, jak jsme si mysleli, ale postupem času se nám podařilo vybudovat krásný domov, který nám snad dlouho vydrží. Máme se rádi a jsme spolu šťastni. Důležité je, aby přítelkyně dostudovala a začala pracovat. Já bych si chtěl postupem času možná vystudovat vysokou školu. Musíme dost šetřit, protože vydělávám jenom já, Lucka dostává peníze od rodičů. Zaplatit byt není lehké a nechci pěstouny zatěžovat“.*

10.2 Druhý rozhovor s Karlem ve 20. letech

Karle, jak vypadá nyní tvůj život? Změnilo se něco zásadního?

Karel: *„Od našeho minulého setkání, které bylo před rokem, se určité věci změnily, některé k lepšímu, některé k horšímu. Jsou to normální záležitosti, ale můžeme si o nich promluvit. Tak například rozešel jsem se s přítelkyní, zhruba asi tak dva měsíce po našem minulém rozhovoru. V určitých věcech jsme si vůbec nerozuměli, a začaly neshody a problémy. Možná byla chyba na mé straně, možná na její, těžko říct. Již jsme nenašli společné cíle a společné zájmy, láska vyprchala. Ale život jde dál a já neztrácím smysl pro ostatní věci“.*

Karlova současná situace se oproti loňskému roku změnila po rozchodu s přítelkyní, se kterou bydlel ve společném bytě v Ostravě. Důvod jejich rozchodu jsem nezjistil, ale nastala situace, že se potřeboval Karel vrátit domů, kde bydlel do svých osmnácti let.

Karel: „*Rodičům jsem oznámil, že jsem se rozešel s Lucií, a že bych se na nějakou dobu potřeboval vrátit do svého pokojíku*“.

Touto větou oznámil svým pěstounům o jejich rozchodu. Pěstouni sdělili, že byli rádi, že se jim Karel vrátí zpátky domů.

Zasáhl tě rozchod s přítelkyní?

Karel: „*Samozřejmě. Po pravdě musím říct, že to bylo špatné období, jak v práci tak doma u našich. Někdy jsme se i pohádali, bylo to vše kvůli tomu, že jsem měl špatnou náladu, ale trvalo to asi tak tři měsíce. Když jsem se z toho dostal, naladil jsem se na tu správnou vlnu a zase bylo doma dobře. V práci jsem pořád na stejném místě a jsem spokojený*“.

Karla rozchod zasáhl. Byl to první vážný vztah, který nevyšel. V té době byl podrážděný, nevlídný, vznětlivý. Trvalo mu dost dlouho, než si zvykl a vyrovnal se s tím.

Uvažoval jsi o možném návratu k bývalé přítelkyni?

Karel: „*Párkrát jsme se ještě potkali na našich společných oblíbených místech, jsme dobří přátelé, ale na nějaký bližší vztah už to nevypadá. Pokaždé, když jsme se viděli, odehrálo se mi opět, co jsme spolu prožívali. Vůbec nevím, proč jsme si najednou přestali rozumět. Začalo to maličkostmi a později to byla lavina potíží v soužití. Žili jsme spolu v pronajatém bytě, ale byl registrován na přítelkyni, takže jí zůstal a já jsem se přestěhoval zpátky k našim. Vrátil jsem se do svého pokoje, kde jsem vyrůstal*“.

Jak reagovali pěstounští rodiče, když jsi jim oznámil že by ses potřeboval vrátit domů?

Karel: „Rodičům jsem oznámil, že jsme se s Luckou rozešli a že bych se potřeboval vrátit domů. Naši byli nejdříve překvapeni, ale vzali to normálně, podporovali mě a pomohli mi se stěhováním věcí zpět z podnájmu“.

Jak plánuješ blízkou budoucnost? Chtěl bys raději bydlet sám a osamostatnit se?

Karel: „Zatím jsem o tom nepřemýšlel. Jsem doma u našich a nějak si tam nepřekážíme. Já se jim snažím přispět určitým finančním obnosem, abych jim pomohl uhradit měsíční výdaje na bydlení. Prozatím odstěhování od pěstounů neplánuji. Uvidíme, jak to všechno bude dál, zatím jsem si nic nehledal“.

Karel je dosud velmi mladý, uvažuje o dalším studiu, nemá vážnou známost. Je přirozené, že bydlí s pěstouny, kteří jej vychovali, cítí s nimi sounáležitost a má u nich stále domov.

Navážeme na tvou minulost, co předcházelo tvému příchodu do pěstounské rodiny?

Karel: „Vím ze spisů, jak to bylo, když jsem byl ještě malý. Já sám mám jenom minimální útržky v paměti, protože jsem byl opravdu moc malý kluk. Ale dnes už vím jaká byla situace u mé biologické matky a biologického otce, ovšem nevím jestli ho tak můžu nazývat“.

Proč? Máš pochybnosti o svém biologickém otci?

Karel: „Moje matka měla mimo mého otce ještě jiný poměr s dalším mužem. Byl jsem vychováván v hrozných podmínkách, byt ležel v romské čtvrti a byl dost rušný, pořád si tam někdo s někým vyřizoval účty a zasahovala tam každou chvíli policie. Tyto

informace vím od sousedů, protože jsem se byl nedávno podívat na místa, kde jsem vyrůstal tu krátkou chvíli, než jsem byl předán do dětského domova . Mohu říct, že jsou tam opravdu hrozné podmínky ve kterých žijí lidé“.

Jak ses ocitl v rodině svých pěstounů?

Karel: „Jak jsem už říkal, byl jsem opravdu malý kluk a snad to byla boží vůle, že jsem se ocitl v tak skvělé rodině, jakou mám“.

Víš, jak si tě pěstouni vybrali? Hovoříte o tom někdy?

Karel: „No pokud vím, když rodina hledá dítě do pěstounské péče, musí projít opravdu důkladným prověřením a to zabere docela dlouhou dobu. Naši byli myslím spolu ještě se dvěma rodinami vhodnými kandidáty. Nakonec vybrali naše. Dělá se to tak, hlavně podle zázemí, jaké je a celková vhodnost k umístění. Já jsem snědý a vlasy mám černé, naši jsou taky černošasí, takže možná kvůli tomu. (smích). Docela často to spolu probíráme, protože se u toho zasmějeme na můj účet. Jsou to takové vzpomínky na dětství. Shodou okolností jezdíme každý druhý rok na setkání pěstounů a s jednou rodinou, která mě chtěla do péče se známe a jsme přátelé“.

Jaké byly tvé začátky v pěstounské rodině? Vzpomínáš si na něco, co ti udělalo velkou radost nebo tě naopak zklamalo?

Karel: „Začátky v mé nové rodině. Byl jsem moc malý, takže spíše dojmy, útržky vzpomínek. Byl to zvláštní pocit, který ani neumím vyslovit. Prvotní nadšení, obavy, pohoda. Nevěděl jsem kde jsem, chvílemi jsem se ztrácel a netušil, co bude dál. Vzpomínám si, že jsem pořád zdravil naše dobrý den a oni se smáli, že je můžu zdravit ahoj, čau. Moje nová sestra, mě přivítala s otevřenou náručí, byla nejbliže mé věkové hranici, tak jsme si spolu hodně rozuměli a snažila se mi zkrášlit chvíle v novém domě. Největší radost jsem měl asi z toho, že jsem si postupně uvědomoval, kde jsem a s kým jsem, že mám rodinu, sestru, nový pokojík, kamarády, hračky, prostě otevřely se mi nové dveře do krásného prostředí. Mohu říct, že mě nikdy naši ani sestra nezklamali , opravdu ničím, vždy, co jsem kdy potřeboval mi poskytli a v rozhodování při různých situacích mě vždy dobře poradili.

Při příchodu do nového prostředí jsem možná měl jenom strach z toho, že neuvidím kamarády, z dětského domova, že si nebudeme vůbec hrát. To se rychle změnilo když jsem si začal hrát s Ivetkou. Mohu říci, že hrou jsem docela zapomněl na nějaké předchozí potíže“.

Langmeier uvádí, že hrát si má smysl samo o sobě. I antropologické nálezy dokumentují, že hra je jednou ze základních potřeb člověka ve všech společnostech a kulturách a nepotřebuje být obhajována jinými důvody. Dále uvádí, že je rovněž chápána jako psychoterapie hrou.⁴⁹

Jak jsi v začátcích vycházel s vlastní dcerou svých pěstounů? Považuješ ji za svou sestru? V čem ano? V čem případně ne?

Karel: „Ivetku beru v podstatě jako svou vlastní sestru. Ze začátku jsme spolu trávili každý den, teď, když jsme každý jinde, tak se vidáme sporadicky, jednou za týden, někdy vícekrát. V začátcích jsem po sestře pořád pokukoval, bál jsem se, ona je taková černovlasá, okatá, nevěděl jsem vůbec, kdo to je. Naši mi pořád říkali, že to bude moje sestřička, a že si spolu budeme hrát, a starat se jeden o druhého. Ale to byly začátky, kdy jsem byl ještě malý.

Za celou tu dobu, kterou jsem trávil se sestrou, mohu říct, že až na malé výjimky, jsme se vůbec nehádali, spíš to bylo vždy dětské škádlení a výměna názorů, ale nikdy nedošlo mezi námi na opravdovou hádku“.

Pěstounská sestra Iveta byla v rodině jeho kamarádkou, spojencem. Trávili spolu mnoho času, velmi se sblížili. Stali se nerozlučnými a jejich vztah je vpravdě sourozenecký.

Jak své pěstouny a jejich dceru oslovuješ?

Karel: „Pěstounské rodiče oslovuji následovně matka-maminka, mamka, otec-tatínek, taťka, a sestra -Ivetka. Tak to naši říkali při běžných úkonech, běž pomoci taťkovi, nebo běž za taťkou do dílny, stejně tak i u mamky a sestry. Je to myslím

⁴⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X

normální oslovení jako v ostatních rodinách. Nikdy jsem jim nenadával nebo je oslovoval jmény, jsou pro mě vzorem a mám k nim úctu. Tak to zůstane navždy“.

Jak vypadají tvé kontakty s příbuzenstvem pěstounů?

Karel: „Opravdu zajímavě , protože si vždycky děláme srandu, když přijedeme k babičce a dědečkovi, že jsme příbuzní a nepříbuzní. Já je normálně oslovuji babičko a dědo a oni mě vždycky Kájo. Když jsem přišel do rodiny, tak jsem vycítil, že tito dva staří lidé, jsou pro mě velice důležití. Znáš to, nejlépe bylo vždycky u babičky a dědečka, volnost, legrace, dobrodružství na vesnici a taky hojnost jídla, prostě kompletní servis, jak si jenom můžu představit. Na televizi jsem se mohl dívat do kdy jsem chtěl a nikdy mě nenutili jít brzy spát, ráno vstávání kolem 11 hod, těsně před obědem. Pak jsme šli s dědou do dílny, spravovali motorku a já na ní jezdil celé odpoledne. Bydlí v malé vesnici za Ostravou“ .

Pěstounskou babičku a dědečka Karel přijal ve svém srdci za své vlastní prarodiče. Miluje je a rád s nimi tráví volný čas. Také jim pomáhá, potřebují-li. Vždy jim pečlivě vybírá dárky k vánocům.

Změnilo se od minulého rozhovoru něco na tvém postoji ke svým biologickým rodičům, či jiným biologickým příbuzným?

Karel: „Nezměnilo. To je pro mě uzavřená kapitola. Z toho, co vím ze spisů o svých biologických rodičích a od našich (pěstouni) nejsem nadšený. Když jsem byl malý, tak se o mě biologická matka nestarala, propadla alkoholu. O otci nevím téměř nic. Myslím si, že ani oni nechtějí vědět, kde je mi konec a pokud ano, tak už je pozdě. Ta chvíle kdy jsem je nejvíc potřeboval v dětství je dávno pryč. Mám nový život, mám novou rodinu, nevlastní sestru, kteří jsou pro mě vším“ .

Myslíš si, že kdyby jsi byl vychováván svojí biologickou matkou, že by to nakonec přece jen všechno dobře dopadlo?

Karel: „Tomu nevěřím, opravdu ne, životní prostředí a její přístup byl otravný. Nechtěl bych vyrůstat v takových podmínkách. Pořád se někde toulala a o nic se

nestarala, prý dost pila. Oba její druzi povaleči, alkoholici. Určitě by to se mnou takovém prostředí skončilo špatně. Nestojím o informace o nich. Já žiji jiný život“.

Karel správně odhadl, jak by mohl jeho život probíhat v prostředí biologické rodiny. Je si vědom, že se mu dostalo mnoho lásky a vynikající péče pěstounských rodičů. Oni mu ukázali možnosti a připravili jej na život.

Mluvili ti pěstouni do známostí s dívkami?

Karel: „Naši se mě vždycky vyptávali, kam se tak hezky oblékám a voním, a za kterou dívkou jdu. Tak jsem jim vždycky řekl, že jdu jenom s kamarády ven, ale myslím že tušili, že jdu s dívkou. Když jsem začal chodit s bývalou přítelkyní, chtěli ji poznat. Pokud mi chtěli říct něco důležitého, vždycky mi to řekli přímo“.

Pěstouni citlivě pozorovali první nesmělé kontakty s dívkami, nechali jej, aby nabyl jistoty a nebál se s děvčaty hovořit, poznávat je.

S kým sis v pubertě a dospívání nejvíc rozuměl? (Doma i mimo domov).

Karel: „Byla to sestra Iveta. S ní jsme trávili společně hodně času doma i mimo domov. Když jsem chodil na základní školu, byli jsme spolu pořád. Když byly nějaké potíže, radili jsme se, jak dál. Taková sourozenecká strategie. Ve škole bylo dost kamarádů, se kterými jsem se přátelil a rozuměl si“.

Je něco, co jsi dělal i přes zákaz svých pěstounů?

Karel: „Byli to maličkosti. Vzpomínám si na jednu příhodu. Myslím, že to bylo v deváté třídě. Rozhodli jsme se se spolužáky, že půjdeme v pátek místo vyučování za školu. Volný čas jsem si neužil tak, jak jsem si představoval, neboť jsem se celou dobu bál, co bude následovat, až se to dozví rodiče. Rovněž jsem měl výčitky svědomí, že jsem lhal a nakonec jsem to našim sám přiznal a omluvil se. Již nikdy jsem nic podobného neudělal“.

Ze sdělení pěstounů vyplynulo, že s Karlem nebyly větší výchovné problémy. Pokud provedl něco špatného, byl velmi nervózní a většinou to přiznal sám. Karel umí uznat chybu, přiznat ji a omluvit se.

Jak ti pěstouni pomáhali s osamostatněním?

Karel: „Byl to delší proces. Postupně, jak jsem dospíval, tak mi naši říkali, že brzy budu velký, a že budu chtít žít svůj život. Já jsem to nebral vážně. Nikomu se nechce odněkud, kde žil celý svůj dosavadní život. Ale rodiče mě nepřipravovali jenom na odstěhování se od nich, ale i na osamostatnění v životě“.

Představoval sis někdy odchod z domova (od pěstounů)?

Karel: „Když se mi blížilo osmnáct let, věděl jsem, že naše pouto oficiálně zaniká. Byl to zvláštní pocit, že něco tak zásadního skončí. S našima jsem o tom občas mluvil a obával jsem se, že by například mohli říct, ať se nějak zařídím a odstěhuji se. Nyní vím, že by to neřekli, ale tehdy mě to dělalo starosti. Rodiče mě ujistili, že mě budou vždy plně podporovat. Později jsem začal bydlet s přítelkyní v pronajatém bytě. Mamka to nesla těžce, že jsem se odstěhoval. Po rozchodu s Luckou zase bydlím u našich doma“.

Pěstouni sdělili, že Karla tento problém tížil a občas na něj přivedl rozhovor. Chtěl být ujistěn, že se po dosažení plnoletosti pro něj nic zásadního nezmění, že mu domov zůstane, rovněž rodina a všechny vazby a vztahy.

Řešili jste s pěstouny, jak budeš samostatný život zvládat finančně?

Karel: „Ano tohle byla často diskutovaná otázka. Nějaké peníze jsem měl našetřené z brigád a z jiných darů. Naši mi slíbili jednorázovou finanční částku. Nemohl jsem uvěřit, že mně chtěli dát tolik peněz. Často se mě ptali, jak život zvládám, hlavně finančně. Pracoval jsem a vydělal peníze na to, abych mohl financovat bydlení v podnájmu s přítelkyní. V práci se mi líbilo a jsem tam spokojen doteď, s vedením i s ostatními spolupracovníky jsem neměl žádné problémy a i teď vycházíme dobře.“

Jak odchod z rodiny ve skutečnosti vypadal? Pomáhali Ti pěstounští rodiče, sestra?

Karel: „Stěhoval jsem se o víkend, mamka i sestra mi pomohly balit věci, taťka je přestěhovat. Mamka to nesla špatně, plakala. Taťka řekl, že to není loučení napořád, že můžeme kdykoliv přijít na návštěvu“.

Zkoušeli tě pěstouni zadržet doma o něco déle?

Karel: „*Mamka nechtěla abych se stěhoval, že už odešla Ivetka a teď ještě já. Takový syndrom zavírajících se dveří. Taťka to bral sportovněji*“.

Proč ses vlastně odstěhoval? Hráló roli to, že jsi v pěstounské péči, nebo to, že jsi chtěl žít s přítelkyní?

Karel: „*Odstěhoval jsem se kvůli své přítelkyni, se kterou již nyní nežiji ani nechodím. To, že jsem v pěstounské péči nehrálo žádnou roli. Dnes vnímám tuto zkušenost pozitivně, vím, že jsem schopen samostatného života a partnerského vztahu. Přesto si uvědomuji, že jsem dosud velmi mladý a na partnerský život je opravdu ještě brzy. S Luckou to nemohlo skončit jinak, byli jsme moc mladí a pro společný život nezralí*“.

Jak prožíváš svůj současný život?

Karel: „*Pracuji, po práci jdu s kamarády na pivo. V týdnu jsem docela vytížený. Občas jedu na služební cestu do zahraničí. S pěstouny trávím soboty a neděle, pomáhám jim na chatě. Chtěl bych si najít přítelkyni, se kterou bych si rozuměl*“.

Pěstouni uvádějí, že Karel je spokojený, vyrovnaný, je rád, že má rodinu i kamarády. Tuto skutečnost bere jako normální, samozřejmý život.

Na koho ze svých blízkých nejvíc dáš?

Karel: „*Vždy mi byla nejbliže Ivetka a je i teď. Nejvíc dám na její názor a často se podle něj zařídím*“.

Mezi „sourozenci“ je důvěrný vztah. Jsou si oporou, pomáhají si.

Jaký je tvůj současný vztah k pěstounské rodině

Karel: „*Své pěstounské rodiče, beru jako vlastní, nikdy jsem si nedovedl představit, jaké by to bylo, kdybych neměl svoji rodinu, rodiče, teplo domova. Je pro mě opravdu hrůzná představa, jaké to mohlo být v domově nebo ve vlastní rodině. Víam,*

že bych mohl kontaktovat matku, ale nestojím o to. Ona o mě celou tu dobu taky nestála. Svou lásku jsem dal pěstounským rodičům a v žádném případě bych nechtěl o ně přijít. Je to vzájemné silné pouto, které nás pojí“.

Karlova pěstounská rodina otevřela bránu do nového života. Pěstouny bere jako vlastní rodiče, cítí k nim opravdu synovskou lásku, je velmi rád za to, kde je a kdo ho vychoval. Pro pěstouny byly stěžejní začátky, kdy oni ani Karel nevěděli, jak si budou navzájem rozumět a zda se sladí v harmonický celek.

Na svou novou rodinu nenechá Karel dopustit v žádném případě, rád se vrací tam, kde ho opravdu milují.

Na koho by ses obrátil, kdyby ses dostal do vážných problémů?

Karel: „To je hrozná představa, ale v dnešní době je všechno možné. Určitě bych s tím seznámil tatku a mamku a Ivetku. Myslím, že by se mně snažili pomoci. Nedávno jsme řešili finanční pomoc sestře“.

V současném světě je velmi důležité mít zázemí. Není nic neobvyklého, dostat se do finančních potíží. Vědět, že existuje někdo, na koho se lze obrátit, dává pocit jistoty a zamezuje strachu. Karel tuto jistotu má ve své pěstounské rodině a v pěstounské sestře. Rodina již dříve řešila finanční potíže dcery Ivety a zdárně je vyřešila. Karel si může být jistý, že i jeho případné finanční potíže by rodina společně vyřešila.

Plánuješ, že se postaráš o své pěstouny až nebudou soběstační?

Karel: „Mám je velice rád a rád bych jim oplatil lásku a péči, kterou mi věnovali. Doufám, že budu schopný jakkoliv jim pomoci. Vše záleží na tom, zda budeme bydlet poblíž. Toto vše je daleká budoucnost“.

O rodiče se chce v budoucnu postarat, finančně jim pomáhat a zajistit jim klidné stáří. Jde o velkorysost Karla, který se chce k pěstounským rodičům zachovat tak dobře, jako oni k němu a alespoň částečně jim oplatit jejich dobrotu a lásku.

Děkuji za rozhovor.